

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE
smer študija: novinarstvo

Ksenija Khakhonina
(Ksenja Hahonina)

TISKANI ODSEV NORD OSTA

DIPLOMSKO DELO

Mentorica: doc. dr. Sandra Bašič - Hrvatinić
Somentor: Mitja Meršol

Ljubljana, 2003

KAZALO

1.	UVOD	4
1.1.	ZAKAJ NORD OST?	5
1.2.	IZBOR PROUČEVANEGA GRADIVA	10
1.3.	METODE IN CILJ PROUČEVANJA	11
1.4.	HIPOTEZE	12
2.	PREDSTAVITEV ČASNIKOV	13
2.1.	IZVESTIA – ИЗВЕСТИЯ	13
2.2.	NEZAVISIMAJA GAZETA – НЕЗАВИСИМАЯ ГАЗЕТА	16
2.3.	VREMJA NOVOSTEJ – ВРЕМЯ НОВОСТЕЙ	17
2.4.	OLIGARHIJA IN PREHOD IZ KOMUNISTIČNEGA V TRŽNI SISTEM NA PRIMERU PROUČEVANIH ČASNIKOV	18
3.	KRONOLOGIJA POROČANJA	24
4.	PRVE REAKCIJE – 24./25. OKTOBER	26
4.1.	IZVESTIA	26
4.2.	NEZAVISIMAJA GAZETA	30
4.3.	VREMJA NOVOSTEJ	33
4.4.	ZAKLJUČEK – PATRIOTSKO IN NA HITRO	44
5.	PORTRET BARAJEVA – MITSKA PODOBA	55
6.	PRIČEVANJE TALCEV	57
6.1.	SPLOŠNI PREGLED	57
6.2.	ANALIZA	57
6.3.	ZAKLJUČEK – JUNAKI V DRUGEM PLANU	60
7.	SKLEP	62
8.	SEZNAM LITERATURE	65

1. UVOD

»Predstavniki ruskega veleposlaništva v Nemčiji so kritizirali nemška sredstva množičnega obveščanja, predvsem kanal ARD, glede njihovega poročanja o zajetju talcev na Dubrovki. Posebej so bili razočarani nad tem, kako je ARD v reportažah o moskovski dramati poročal o 'popolnoma obupanih' čečenskih bojevnikih in obtožil Kremelj, ki da nima želje po iskanju politične rešitve konflikta.« // »Nehote dvomimo v objektivnost poročevalcev ARD.« // »S kom torej simpatizirajo televizijski novinarji – s prestopniki ali žrtvami,« se sprašujejo ruski diplomati.

Aleksander Polockij (2002) za Izvestio iz Berlina.

Pričujoče diplomsko delo proučuje poročanje tiskanih medijev o zajetju talcev med drugim dejanjem muzikla *Nord Ost* v Kulturnem domu na moskovski Dubrovki (Melnikova 7) oktobra 2002.

Proučevanje ruskega medijskega diskruza je avtorica izbrala zaradi več razlogov. Kot prvič, na zahodu se premalo ve, kaj natančno se dogaja v Ruski federaciji po razpadu Sovjetske zveze. Pretok podatkov je omejen, saj le redko kdo lahko obdeluje ruske medije v izvorniku¹. Poleg tega merila za proučevanje medijev, ki so sprejemljiva recimo v Sloveniji, popolnoma odpovejo, če jih poskušamo uporabljati za Rusijo, ker je to zelo specifično novinarsko okolje vse od svojega nastanka do danes.

Uganka ruskih medijev postane še večja, če upoštevate, da se tudi v sami Rusiji vse premalo govori in piše o spremembah v zadnjih desetih letih. Vsaj na strokovni ravni. Diplomsko delo je zajelo veliko število najrazličnejših virov, med katerimi žal ni (čeprav je bilo v iskanje vloženo veliko truda) temeljitih študij ruskih strokovnjakov o divji privatizaciji, nastali oligarhiji ali recimo pregleda lastniške strukture večjih ruskih medijskih hiš.

---

¹ V diplomskem delu avtorica izkorišča ruščino kot matni jezik ter ponuja lastni prevod iz izvornikov.

Pri iskanju podatkov je bila avtorica prepuščena lastni iznajdljivosti in morju nekajkrat si nasprotujočih informacij iz najrazličnejših virov. Zato se delo opira na konkretna dejstva, iz katerih lahko izpeljujemo sklepe ter ne najprej na vzpostavitev teoretičnega dela in nato potrjevanje ali ovržbo teorije s prakso.

Poleg detaljnega proučevanja vsebine izbranih časnikov v četrtem, petem in šestem poglavju se diploma dotika vprašanja lastništva obravnavanih časnikov in s tem povezanimi procesi na medijskem trgu po razpadu Sovjetske zveze – drugo poglavje. S tem je narejen poskus pregleda dogajanj na ruskem medijskem tržišču na konkretnem mediju vse od lastnika do konkretnega novinarja, in to v kontekstu čedalje bolj razširjenega boja s terorizmom po celem svetu.

Tako naloga ne samo poskuša odgrniti zavese, ki skriva dogajanje na ruskem medijskem prizorišču, temveč tudi poskuša vpeti to dogajanje v svetovni novinarski scenosled poročanja o terorizmu. Ob tem pa je treba povedati, zakaj je bilo med množico dogodkov izbrano ravno zajetje talcev na Dubrovki.

1.1. ZAKAJ NORD OST?

*»Terorizem nima opravičila.
Ravno tako nimajo opravičila dejanja naše države,
ki cenijo življenje svojih državljanov nič bolj
kot življenje teroristov, s katerimi se bori.
Najmanj 128 ljudi namreč ni umrlo zaradi strelov teroristov,
temveč zato ker ruske oblasti še zmeraj cenijo
svojo politiko, imidž in prestiž bolj od življenj svojih državljanov.«*

Starša Grigorija Burbana,
ubitega med zajetjem Nord Osta, na njuni dvojezični spletni strani
<http://www.nordostjustice.org/>.

Ruski komentatorji, glede na posledice Nord Osta, pogostokrat primerjajo oktobrsko ugrabiteljsko dramo v Moskvi s tragičnim 11. septembrom v Združenih državah Amerike. Zajetje preko sedemstotih talcev v ruski prestolnici je bilo nedvomno

prelomnica v rusko-čečenskem konfliktu. Nobena operacija čečenskih bojnikov do tedaj ni bila tako drzna, obsežna in ogrožajoča za življenje zunaj meja Čečenije.

Leta 2003 postane terorizem, zaradi vse pogostejših eksplozij v Rusiji², del ruskega vsakdanjika; kakor velike kovinske škatle na vsaki postaji moskovske podzemne, kamor iz varnostnih razlogov nameščajo v podzemlju pozabljene stvari. Vendar bo cilj vsakega vala eksplozij v osrčju države po Nord Ostu smrt in ne pogajanja, odvijal se ne bo v živo po več dni v nevarni bližini sedežev osrednjih ruskih medijev.

Nord Ost je postavil vprašanje vojne v Čečeniji v prvi plan ruskih medijev, ki so, tedaj že prenasičeni dolgotrajnega in na videz nerešljivega konflikta, oblikovali javno mnenje, in s tem nekako odločali o usodi Čečencev³ in talcev. V tem smislu lahko poročanje množičnih občil o zajetju talcev na Nord Ostu obravnavamo kot zaostritev pozornosti v kontekstu dalj časa trajajoče informacijske vojne. Na eni strani so okopi državne politike federalne enotnosti⁴, na drugi prizadevanje Čečencev za osamosvojitve oziroma pravica do samoodločbe. Na eni strani bojnega polja so pogostokrat citirani informacijski viri, kot je FSB⁵, Ministrstvo za obrambo RF in novinarji, z državnimi

---

² Napad v Mozdoku 2. 8. 03 je terjal 50 življenj, 82 ljudi je bilo ranjenih. Samomorilski napad na rock festivalu v Moskvi v Tušinu 5. 6. 03 je zahteval 16 smrtnih žrtev. Umrl je tudi pirotehnični strokovnjak, ki je sodeloval pri deaktiviranju bombe, ki so jo pred tem odkrili nedaleč od Kremlja (povzeto po materialih tiskovne agencije © NEWSru.com 2000–2003).

³ Čečenska diaspora v Moskvi in drugje po Rusiji naj bi kontrolirala dobršen del trgovin in tržnic v RF. V dnevih Nord Osta so marsikatero moskovske tržnice iz varnostnih razlogov prenehale obratovati, kajti mnogi so se bali usode ruskih Židov iz začetka prejšnjega stoletja. Zanimivo je, da so bili ravno oktobra leta 1905 po celi Rusiji, predvsem v Ukrajini, Židje napadeni 690-krat v 660 mestih, pri čemer je bilo ubitih okrog štiri tisoč in ranjeno preko deset tisoč Židov (povzeto po Enciklopediji na <http://forum.grani.ru/jews/facts/pogroms/>, datum zadnjega obiska 14. 9. 03).

⁴ Splichal v prvem delu svoje knjige *Izgubljene utopije* (1992: 146) obravnava hipotezo, da država tem uspešneje uveljavlja svojo neodvisnost od drugih držav, čim uspešneje omejuje »svoje« lastne subjekte. Nacionalizmi v vzhodni-srednji Evropi so jasen primer te »zakovitosti«. Nacionalizem je namreč značilen (ali morda ekstremen) primer vzdrževanja čim manjše prepustnosti meja sistema zaradi vzdrževanja nacionalne kohezivnosti in zaščite sistema pred »tujimi« – zunanjimi in notranjimi – kulturnimi in političnimi vsiljivci ter je pogosto povezan z različnimi oblikami državnega nadzora nad informacijami. Državni nacionalizem je sovražen do lokalizmov, regionalizmov ali drugih oblik notranje defirenije naroda, ki jih pogosto sprožajo kulturne razlike in drugi, neprostorsko definirani viri oblikovanja (kulturne) identitete (Splichal, 1992: 149).

⁵ FSB je kratica za *Federalno službo bezopasnosti/varnosti*, naslednico KGB – *Komite gosudarstvenoj/ državne varnosti* (www.fsb.ru).

nagradami⁶, na drugi strani pa slabo organizirani čečenski viri, redke pol resnične reportaže itd. Resnica je vmes – med nenehnim navzkrižnim medijskim ognjem (primer 1).

PRIMER 1: Primer informacijskega boja je poročanje o številu prebivalcev Čečenije

Zadnji popis prebivalstva Ruske federacije leta 2002, ki so ga v Čečeniji pospešeno izvedli v dveh dneh, je pokazal, da je Čečencev po več letih nenehnih vojaških spopadov več kot pred vojno – milijon osemdeset tisoč.

Leta 1977 je bilo v Čečeniji naštetih milijon in sedemdeset tisoč prebivalcev. Toda od tedaj se je od Čečenije leta 1992 odcepila Ingušetija, kar predstavlja približno 200 tisoč prebivalcev. Poleg tega je Čečenijo po različnih virih zapustilo preko 300 tisoč ruskih beguncev, samo v Ingušetiji pa je bilo registriranih preko 150 tisoč čečenskih beguncev.

Leta 1998 je v Čečeniji potekal izredni popis prebivalstva, ki je pokazal, da v Čečenski republiki biva okrog 800 000 ljudi. Kako se je torej v štirih letih ta številka povečala do preko milijona?

Čečenski pravnik Ruslan Bodalov je federalne oblasti in prorusko administracijo republike obtožil ponarejevanja podatkov. *»Vidim dva možna vzroka za popačenje. Prvič, namerno povečano število prebivalcev je koristno za vodje administracije, saj bodo za 'mrtve' duše dobili finančna sredstva, kot so otroški dodatek, pokojnine itd., ki jih bodo mirno položili v svoj žep. Drugič, je to pomembno za Kremelj in vojaške strukture. Podatek o rasti prebivalcev naj bi nakazal, da se ljudje vračajo v republiko ter da je na območju konec vojaških spopadov in se je v Čečeniji začelo mirno življenje«* (Alijev, 2002).

Če ob tem preštejemo v medijih objavljeno število »onemogočenih barbarskih enot čečenskih teroristov«, med katerimi so se pogostokrat znašle nič krive mirne čečenske vasi, bomo verjetno ugotovili, da je bilo na območju Čečenske republike pobitih preko milijon teroristov.

⁶ Ministrstvo za tisk, televizijo in množična občila ter ruska nacionalna tiskovna agencija *Itar-tass* sta določila vsakoletno denarno nagrado (okrog 10 tisoč ameriških dolarjev) v spomin na Vladimirja Jacina – fotoreporterja, ki so ga med delom v Čečeniji leta 1999 Čečeni vzeli za talca in zanj zahtevali dva milijona ameriških dolarjev odkupnine. Kot pričajo osvobojeni talci, so Čečeni Vladimirja ustrelili, ker je fizično oslabil med prehodom z enega dela čečenskega ozemlja na drugega. Ker trupla, kljub uradnim prizadevanjem FSB-ja in vojske, še niso našli, Jacina štejejo za pogrešanega. Tiskovni minister Mihail Lesin je o odlikovanju, ki ga bodo novinarjem podeljevali vsako leto decembra za *"pogum pri izpolnjevanju poklicnih dolžnosti"*, pripomnil: *"Danes, kar ni čudno, heroji med novinarji, ki delajo v Čečeniji, postajajo napačni ljudje. Ne tisti, ki izpolnjujejo svojo dolžnost do Rusije, temveč tisti, ki nesramno blatijo rusko državo in rusko vojsko!"* To lahko pomeni, da denarja ne bodo dobili t. i. opozicijski novinarji, ki poročajo o vojnih zločinih tudi na ruski strani, temveč tisti, ki na televizijskih zaslonih in časopisnih straneh prikazujejo lepo urejene čete ruskih vojakov, ki z nasmeškom na obrazih varujejo domovino, kar koli se že skriva za to besedo (Hahonina, 2001).

Seveda, najzanimivejši del novinarskega poročanja, predvsem zaradi hitrega, kriznega poročanja, brez razmisleka, pripada televiziji. Po navedbah talcev, ki so dogodke spremljali na televiziji, ki so jo nenehno gledali tudi čečenski uporniki, je bilo v poročanju televizijskih novinarjev veliko laži in netočnosti⁷.

Zanimiv predmet proučevanja so, ne le televizijsko poročanje, temveč tudi različne oddaje komentatorske zvrsti. Omembe vredno je recimo telefonsko glasovanje v oddaji *Vremehko* na kanalu ATV⁸ dan pred vdorom. V kontaktni oddaji, ki je specializirana za telefonske pogovore z gledalci, so ti lahko izbirali med vdorom ali mirno rešitvijo nastalega položaja, in s tem oblikovali javno mnenje. Ob tem so voditelji oddaje strogo obsodili gledalce, ki so se na ta ali oni način postavili na stran čečenskih upornikov. Ministrstvo za zadeve tiska, radijskega in televizijskega poročanja ter sredstev množičnega obveščanja RF je tako 25. oktobra prekinilo predvajanje televizije *Moskovje*, ki naj bi širila nestrpnost do neruskih prebivalcev Moskve⁹, med drugim pa je bil ravno na tej televiziji predvajan posnetek z zahtevami teroristov in citiranih nekaj stavkov z domnevno »teroristične« spletni strani¹⁰.

---

⁷ Iz intervjuja z Maratom Abdrahimovim (Hahonina, 2002): *»Vodja skupine je imel prenosni japonski televizor. Gledali so vse programe po vrsti. Včasih so tudi komentirali (kadar prikazano na televiziji ni ustrezalo dejanskim razmeram) v mešanem rusko-čečenskem jeziku. Rekli so, recimo, da oni niso krivi za eksplozije po Rusiji. In da sredstva obveščanja lažejo, o čemer se lahko sedaj prepričamo sami. To je zelo bolelo. Ker so na zaslonih dejansko prikazovali laži. // Kaj na televiziji ni ustrezalo dogajanju v Kulturnem domu? // Sporočili so na primer, da so ženske ločili od moških, čeprav to ne drži. Rečeno je bilo tudi, da talce mučijo. To prav tako ni bilo res, ženske v črnem so iz kavarne nosile vodo.«*

Omembo o začudenosti talcev nad poročanjem televizije zasledimo tudi v časniku *Izvestia* (Granina, 2002), kjer je bivša talka Svetlana izjavila: *»Tam je ves čas delovala televizija, zato smo vedeli, kaj so govorili o nas. Izkazalo se je, da so nam posredovali vročo hrano. Ni bilo nobene hrane. In nobenega tam niso ustrelili. Veliko od tega, kar se govori, sploh ne drži.«*

⁸ Nekateri prispevki Author's TeleVision so dostopni na <http://www.atv.ru>. Kolegi z ATV-ja so mi med delom v Moskvi pomagali priti do osvobojenih talcev – igralcev Nord Osta.

⁹ Povzeto po poročanju *Izvestie* 25. 10. 02 (<http://www.izvestia.ru/tv/article25695>, datum zadnjega obiska 14. 6. 03).

¹⁰ Stran <http://www.kavkaz.org/> sem poskusila najti, vendar je izginila brez sledu. Še en, a danes obstoječi čečenski vir informacij je <http://www.chechenpress.com/> – agencija čečenske republike Ičerije. Stran med drugim poroča o konkretnih primerih genocida nad čečenskim narodom.

Zanimivo je tudi vprašanje, kako podrobno naj bi televizijski in drugi novinarji prikazovali prizorišče dogodkov in poročali o dejanjih odgovornih oseb. Na *Prvem kanalu* je producent Nord Osta Aleksander Cekalo podrobno opisal, kako je pomagal specialcem pri iskanju tajnih poti v stavbo Kulturnega doma in še pred vdorom.

Toda zaradi nedostopnosti tedaj narejenih prispevkov in tudi zaradi moje osebne usmerjenosti v tisk sem se odločila osredotočiti na prispevke nekaj vodilnih ruskih časnikov s sedežem v Moskvi: *Izvestia*, *Nezavisimaja gazeta*, *Vremja Novostej*.

1.2. IZBOR PROUČEVANEGA GRADIVA

»Mednarodna organizacija Novinarji brez meja (Reporters sans frontieres) je konec oktobra (2002) objavila svetovno lestvico svobode tiska, na kateri se je Slovenija znašla na 14., Rusija pa na 121. mestu. Prvo mesto si delijo Finska, Islandija, Norveška in Nizozemska.«

Gašper Lubej, 2002.

Navedeni časniki niso bili izbrani naključno. Obrnila sem se na agencijo *Gallup Media*¹¹, ki se ukvarja z raziskovanjem popularnosti množičnih sredstev obveščanja. Tako v skladu z njihovo raziskavo National Readership Survey – 2002/IV v obdobju maj–oktober 2002 (<http://www.gallupmedia.ru/6159.htm>, datum zadnjega obiska 1. 6. 03) v branosti med nespecializiranimi časniki (odštejemo športne, poslovne in časnike z izrazito rumeno vsebino) prednjači *Vremja Novostej*, za njim sta *Izvestia* in *Nezavisimaja gazeta*. Torej so ravno ti časopisi v skladu z raziskavo dosegli največ bralcev in tako pomagali oblikovati javno mnenje. Po srečnem naključju imajo vsi omenjeni časniki dobro urejene spletne strani in brezplačen dostop do arhiva¹².

Poleg tega, kakor bo razvidno iz drugega predstavitvenega poglavja, časniki pripadajo trem različnim tipom časopisov glede na čas in vzrok nastanka. Skozi zgodovino in oris lastniške strukture časnikov se kaže usoda ruskega tiska in medijev v pokomunistični Rusiji nasploh. Četrto del drugega poglavja je posvečen prehodu medijev iz totalitarnega režima v tržno naravnost, saj raziskava vsebin proučevanih časnikov brez vpogleda v ozadje ne bi bila dosledna.

---

¹¹ <http://www.gallupmedia.ru/> v Rusiji obstaja od leta 1994, je članica mednarodnih raziskovalnih mrež Gallup International in INRA Europe.

¹² Časnik MK – Moskovski komsomolec, ki je sicer tudi na seznamu najbolj branih. Vendar ima na žalost arhiv, za katerega je treba plačati in ki je zato že v izhodišču odpadel kot predmet proučevanja.

1.3. METODE IN CILJ PROUČEVANJA

Časopisnih prispevkov sem se lotila s kvalitativnimi metodami raziskovanja – branjem, pregledovanjem naslovov, ugotavljanjem razlik v poročanju med časniki itd. Kvalitativna raziskava je glede na ožji obseg proučevanega gradiva (omejeno število objavljenih prispevkov) zaradi večje poglobljenosti primernejša od kvantitativne raziskave, ki se ukvarja z zbiranjem in »prevajanjem« informacij v statistične podatke. Poleg detajlnega proučevanja člankov, ki se nanašajo na dneve zajetja, je naloga povzela tudi kontekst dogajanj, kar sem dosegla s spremljanjem medijev eno leto pred Nord Ostrom in eno po.

Časniki so bralcu ponujali svoj odsev realnosti Nord Osta, ki je, kakor bomo videli, pogostokrat spominjal na podobo v izkrivljenem ogledalu. Kvalitativna metoda je tukaj uporabljena za oblikovanje vtisa objavljenega, s ciljem sklepati oziroma domnevati iz opozovanj o možnih vzrokih za to izkrivljanje.

Tako so v četrtem poglavju obravnavane prve, najbolj vroče vesti/poročila/komentarji o zajetju stavbe – natančneje, kaj vse se pripisuje čečenskim upornikom, kakšne so prve reakcije komentatorjev/njihove ocene stanja. Peto poglavje se loteva razlik pri opisu vodje skupine teroristov Mavsara Barajeva, ki se je približno istočasno pojavil v vseh medijih. Šesto poglavje se pogloblja v intervjuje z bivšimi talci – in sicer, kaj natančno so novinarji spraševali preživele priče, kaj in kako so na ta vprašanja odgovarjali očitvidci.

1.4. HIPOTEZE

Izhajam iz predpostavke, da so nekatere vsebine, ki so jih povedali talci, sodelavci časnikov skrajšali oz. zamolčali. Druga delovna hipoteza je, da med poročanjem časopisov obstaja razlika v obravnavanju čečenskih upornikov (večja/manjša stopnja naklonjenosti osamosvojitvi Čečenije). Vprašanje je, ali je, če taka razlika obstaja, pogojena z lastniško strukturo časnikov.

Od časopisnih prispevkov, glede na časovno prednost pred televizijskimi in radijskimi novinarji, je pričakovati tudi večjo točnost in predstavitev nasprotujočih si virov informacij, kar naj bi prispevalo k objektivnosti¹³. Temu, ali navedene predpostavke ustrezajo realni sliki, je posvečeno sedmo, sklepno poglavje, v katerem so ob zaključkih podana tudi nova vprašanja, ki so se pojavila ob proučevanju.

---

¹³ Erjavec (1998: 35) navaja po Bentelu (1988: 215–216) osem kriterijev objektivnosti: 1. točnost informacij (zahteva po resnici); 2. popolnost vesti/poročil glede na dejansko stanje dogodka (zahteva po popolnosti); 3. jasna ločitev dejstev od mnenj (zahteva po ločevanju); 4. označevanje novinarskega vrednotenja (zahteva po preglednosti); 5. označitev nasprotujočih si virov informacij (zahteva po preglednosti); 6. stvarno in brez čustev napisane vesti/poročila (zahteva po izogibanju čustvom); 7. uporaba nevtralnih pojmov pri opisu dejanskega stanja (zahteva po nevtralnosti); 8. izogibanje uporabe lastnih (političnih) stališč pri izbiri in predstavitvi vesti/poročil (zahteva po izogibanju mnenjskega izkrivljanja).

2. PREDSTAVITEV ČASNIKOV

»Rusija ni oligopolna, temveč fevdalno-klanovska država.«

Finančnik Oleg Djačenko, 2003.

Vsi trije časopisi izhajajo v malo večjem formatu kot slovenski časnik Delo – A2 v črno-beli različici. Izjema so pri NG – bordo in Vremja novostej – temno moder barvni dodatek v naslovu časopisa.

2.1. IZVESTIA – ИЗВЕСТИЯ

Celotna vsebina časnika Izvestia, ki izhaja šestkrat tedensko (razen v nedeljo), je vse od septembra 1994 dostopna na <http://www.izvestia.ru/>. Nekoč vodilni sovjetski časopis (poleg časopisa *Trud*), ki je bil stalni gost poštnega nabiralnika slehernega državljana SZ vse od marca 1917, se je 21. avgusta 1991¹⁴ odcepil od državnega aparata SZ in proglasil neodvisnost.

Oktober 1992 se je Izvestia preoblikovala v odprto delniško družbo in izgubila dobršen del nekdanjih bralcev. Število naročnikov naj bi sedaj nihalo med 8 in 10 tisoč¹⁵, nekoč je bila ta številka dvakrat večja. Vendar z naklodo 263 650 in vrsto prilog še vedno uživa pomembno vlogo med časopisi z nespecializirano vsebino.

Izvestia je leta 1997 doživela za tedaj tipično odcepitev skupine novinarjev, ki so organizirali konkurenčni časopis *Novye izvestia* (<http://www.newizv.ru/>) in ob tem uporabljali logotip stare Izvestie. Odcepitev je vodil bivši glavni urednik, predsednik sveta direktorjev in predsednik sveta delničarjev Izvestie, Igor Golembionovski. Sledila je tožba med »novo« in »staro« Izvestio zaradi uporabe logotipa, v kateri je zmagala

---

¹⁴ 21. 8. 1991 je bil tretji dan vojaškega prevrata v Moskvi – dan zavzetja Bele hiše, med katerim so padli trije mladi fanti. Dogodki med 19. in 21. avgustom so bili poimenovani tudi kot »avgustovski puč«, ki ga mnogi zgodovinarji štejejo za začetek razpada SZ. Organizatorji puča so se poimenovali kot GKČP – Državni komite za izredne razmerje v SZ.

¹⁵ Tako pravijo predstavniki Izvestie sami na http://www1.izvestia.ru/rgz_b.htm (zadnji obisk 4. 9. 03).

stara Izvestia. Nove izvestia se žal nikoli v nakladi ni povzpela tako visoko kot Izvestia.

Kakor je razvidno iz lastništva Izvestie, v uredništvu zaseda poglavitno funkcijo bivši glavni piarovec družbe, ki ima kontrolni paket delnic. Glavni urednik Izvestie je vse od leta 1998 Mihail Kožokin (rojen 23. 2. 1962¹⁶), magister zgodovine, leta 1996 pomočnik prvega vicepremiera RF, leta 1997 namestnik predsednika uprave ONEKSIM-banke, leta 1998 direktor službe za stike z javnostjo pri Interrosu.¹⁷

Lastniška struktura časopisa Izvestia junija 2003 je bila porazdeljena med dva osnovna lastnika. Okrog 50 % delnic pripada holdingu Prof-Media (<http://www.profmedia.ru/>), približno 47 % delnic je v lasti naftne družbe Lukoil (<http://www.lukoil.ru/>), preostale delnice so v lasti sodelavcev Izvestie (Borejko, 2003)¹⁸.

Zaprta delniška družba Prof-Media je bila ustanovljena leta 1997 z namenom upravljati z lastnino Interrosa (<http://www.interros.ru/>), ki mu predseduje Vladimir Potanin¹⁹. Interros je lastnik še šestih časopisov²⁰, tiskovne agencije, nekaj radijev in televizijskih postaj, tiskarne in kina, ki jih upravlja Prof-Media. Izven medijskih vod je Interros lastnik zavarovalnice Soglasje, pokojninskega fonda Interros-dostojanstvo, Rosbanke in

---

¹⁶ Lahko se zazdi, da je letnica rojstva vodilnih oseb v tem delu odveč. Toda je bilo zame zanimivo ugotoviti »zlata« leta uredniškoposlovnega kadra. Tako so vsi omenjeni vodilni posamezniki stari od 38 do 57 let ter spadajo v generacijo otrok, rojenih po 2. svetovni vojni. To pa navaja na misel, ki jo Splichal (1992: 78) definira kot »novo« novinarstvo, »stari« novinarji. Ali malo drugače – stari ljudje v čez noč nastalem novem sistemu so si po zgledu svojih predhodnikov lastili medije z izgovorom »obvarovanja demokracije«.

¹⁷ Povzeto iz arhivov Moskovske šole političnih raziskav <http://msps.ru/news/news261.html> (datum zadnjega obiska 4. 9. 03).

¹⁸ Podobno razmerje sem zasledila tudi v drugih virih, recimo na spletnih novicah na http://lenta.ru/most/2003/02/07/holding/_Printed.htm (datum zadnjega obiska 5. 8. 03), toda menim, da je treba podatke o strukturi lastništva jemati z zadržkom.

¹⁹ Nekdanji lastnik v prejšnjem odstavku omenjene ONEKSIM-banke (povzeto po Rosbizneskonsalting, 2002).

²⁰ Med te spada: 1. Комсомольская правда, 2. Советский спорт, 3. Экспресс газета, 4. Финансовый директор, 5. Эксперт, 6. Белорусская газета.

treh energetsko-metalurško-agrarnih kompleksov (<http://www.interros.ru/about/structure/>).²¹

Drugemu lastniku Izvestie – Lukojlu – predseduje Vagit Alekperov²². Lukojl se šteje za eno najmočnejših naftnih združb Ruske federacije, ki predeluje 18 % ruske nafte in poseduje okrog 4000 bencinskih črpalk po Rusiji in drugih državah.

Če Interros in Lukojl pogledamo s stališča oblik medijske koncentracije, lahko govorimo o konglomeratih²³, v katerih se združuje lastništvo medijskih in drugih gospodarskih dejavnosti. Direktne povezave med lastniki (posebej Lukojlom) in čečenskimi naftnimi viri ni enostavno najti. Toda omeniti je treba, da je ekonomija Čečenske republike tradicionalno vezana na naftno industrijo²⁴.

Potencial čečenskih naftnih zalog je ocenjen v 100 milijonov ton, poleg tega ima republika bogate zaloge plina in zaseda pomemben strateški položaj v kontekstu transportiranja ruske nafte k črnomořskim pristaniščem. 1. januarja 1991 je uprava severnokavkaške magistrale naftovoda v Groznej uporabljala 2000 kilometrov dolg naftovod, po katerem je leta 1990 preteklo 58 milijonov ton nafte. Groznej je torej v samem epicentru težav transportiranja nafte od Kaspijskega morja naprej (Skvorcov, 1995). Ta dejstva odpirajo vprašanja zainteresiranosti naftnih združenj v odcepitvi ali ohranitvi Čečenije znotraj Ruske federacije.

---

²¹ Za to, da se prebijete do konkretnih lastnikov, potrebujete precej časa in živcev, saj lastništvo omenjenih časopisov ni javno pregledno. Ruska zakonodaja, kar se tiče javnega dostopa do lastniške strukture medijev, je še neurejena.

²² Zanimivo je, da so se novinarji Izvestie posebej posvetili izginotju podpredsednika Lukojla Sergeja Kukure. Raziskovalno delo novinarjev je pripeljalo na oči javnosti nove podrobnosti, včasih odločujočega pomena, o izginotju Kukure.

²³ Sherley Biagi (1992: 9) ločuje pet oblik medijske koncentracije: 1. veriga – isto podjetje ima v lasti več praviloma istovrstnih medijev; 2. mreža – matično radiodifuzno podjetje proizvaja program, distribuira pa ga s pomočjo lokalnih postaj, ki so včlanjene v njegovo mrežo; 3. navzkrižno medijsko lastništvo – medijska družba ima v lasti več različnih medijev; 4. konglomerat – združuje lastništvo medijskih in drugih gospodarskih dejavnosti; 5. vertikalna integracija – lastništvo med različnimi komplementarnimi dejavnostmi medijske industrije.

²⁴ Začetki pridobivanja nafte v Čečeniji segajo v leto 1893, ko se je v starogroznejem rajonu pojavil prvi naftni vrelec. V stotih letih pridobivanja nafte v Čečeniji je bilo načrpanih 420 milijonov nafte (Skvorcov: 1995).

Če se vrnemo nazaj na hodnike²⁵ same Izvestie, ugotovimo, da se število zaposlenih v tej veličastni stavbi poleg Puškinovega spomenika bliža 500. Rok oddaje številke v tisk pa je 22:00.

2.2. NEZAVISIMAJA GAZETA – НЕЗАВИСИМАЯ ГАЗЕТА

Nezavisimaja gazeta (v nadaljevanju tudi NG) v prevodu pomeni neodvisen časopis. Izhaja petkrat tedensko (razen nedelje in ponedeljka) od 21. decembra 1990, vključno s šestnajstimi periodičnimi prilogami. Vsebinsko si lahko, poleg v 50 000 tiskanih izvodih naklade, vse od 1. septembra 1991 ogledamo tudi na spletu na <http://www.ng.ru/>.

Na začetku obstoja se je uredništvo NG preživljalo z naročninami in založniško dejavnostjo. Položaj je bil zadovoljiv, čeprav plače niso bile redne, vse dokler leta 1992 t. i. gajdarovska²⁶ ekonomska reforma, in z njo prihajajoča inflacija, nista onemogočila »neodvisnosti«²⁷ neodvisnega časopisa (Tretjakov, 2003).

Leta 1995 je s finančno pomočjo v NG prispel Boris Berezovski²⁷, tedaj je časopis doživljal težke čase in je celo začasno prenehal izhajati. Berezovski kot lastnik 80 % delnic²⁸ je imenoval tudi novo urednico NG, ki je nadomestila snovatelja časnika Vitalija Tretjakova (lastnik preostalih 20 % delnic).

---

²⁵ V stavbo Izvestie sem pokukala večkrat, med drugim zato, da pridobim za pričujoče delo iz arhiva prepotrebne številke časopisa.

²⁶ Pridevnik se nanaša ime Jegor Gajdar – leta 1992 finančni minister.

²⁷ Podatek je povzet iz poslovnega pisma nekdanjega urednika in snovatelja NG Vitalija Tretjakova (2001), ki ga je Berezovski 9. 6. 01 odpustil. V članku za Ruski žurnal Tretjakov (2003) podrobno opisuje, zakaj ga je Berezovski odstavil na zaprtem zasedanju delničarjev: *»Berezovskemu niso bili všeč moji članki o Putinu, ki so karakterizirali odnos časopisa do novoizvoljenega predsednika.«* Bivši urednik NG govori tudi o telefonskih klicih Berezovskega v času njegovega službovanja v državnih organih. V telefonskem pogovoru je Boris Berezovski sporočal o nezadovoljstvu tega ali onega vodje bivših republik SZ z določenim časopisnimi vsebinami. *»Za par tednov sem zaustavljal obdelavo omenjene teme in prosil sodelavce, da ne pišejo na to temo. V bistvu je podobna praksa pogosto razširjena v domačih množičnih občilih. K glavnemu uredniku zmeraj prihajajo ljudje, ki 'svetujejo', da o določeni temi ni treba pisati, drugi pa je nujno treba 'posvečati' pozornost. Vsakemu uredniku v Rusiji je to znano«* (Tretjakov, 2003).

²⁸ Uradno je 80-odstotno lastništvo pripadalo Objedenenni banki, katere lastnik je Boris Berezovski. Omenjena banka je bila leta 2001 proglašena za banko v stečaju, zato je NG 5. oktobra 2001 prešla v vednost zaprte delniške družbe Uredništvo NG (povzeto po <http://panorama.ru/info/demo/TEXTS/5580.html>, datum zadnjega obiska 5. 8. 03).

Leta 2001 je bila za urednico imenovana Tatjana Koškareva (rojena 1965), diplomirana novinarka in nekdanja sodelavka časopisov Segodnja, Moskovske novice, Gudok itd. Leta 1999 je bila Koškareva članica uprave televizije ORT t. i. prvega kanala – naslednice državne televizije SZ. Leta 2000 je bila vključena v aparat službe za stike z javnostjo Kremlja – administracije predsednika države²⁹.

Ne glede na to, da je NG leta 2001 uradno zamenjala lastnika in trenutno spada pod zaprto delniško družbo Uredništvo NG³⁰, se po tistem šteje, da časnik izhaja pod pokroviteljstvom Borisa Berezovskega.

2.3. VREMJA NOVOSTEJ – ВРЕМЯ НОВОСТЕЙ

Vremja novostej (v nadaljevanju VM) od leta 2000 izhaja petkrat tedensko in ima naklado 51 000 izvodov. Vse od nastanka je dostopen na <http://www.vremya.ru/> ime časnika pa v prevodu pomeni čas novic. VM je začel izhajati zaradi odcepitve skupine novinarjev leta 2000 od časopisa Moskovske novosti (slednjega je nameravalo kupiti združenje Russkij Aluminiy, katerega vodja je Roman Abramovič). Odcepitveno skupino je vodil Vladimir Gurevič (rojen 3. 8. 1950, diplomirani novinar³¹), ki je ves čas obstoja časopisa, ne glede na nenehne finančne težave časnika, ostal glavni urednik.

VM so začasno prenehali izhajati novembra 2001, kajti največji »skrivnostni« sponzor, je zaustavil financiranje časnika.³² Po nepreverjenih podatkih ustanovitelja časnika sta bila zaprta delniška družba Prvi investor (natančnejših informacij o tej združbi ni zaslediti v medijih) in Vnešekonombanka – državna banka. Slednja je oktobra 2001

²⁹ Povzeto po <http://www.temadnya.ru/spravka/09jun2001/586.html> (datum zadnjega obiska 5. 9. 03).

³⁰ Povzeto po <http://www.rambler.ru/db/news/msg.html?mid=1981849&s=9> (datum zadnjega obiska 5. 9. 03).

³¹ Povzeto po <http://www.svip.ru/yuka/1183.shtml> (datum zadnjega obiska 5. 9. 03). To je stran Sovjeta po vnešnji i oboronoj politike – nedržavne organizacije za svetovanje v zunanji in obrambni politiki, katerega član je Vladimir Gurevič. Organizacija je sestavljena iz vplivnih politikov, poslovnežev, predstavnikov Federalne službe bezopasnosti itd. Osnovna naloga organizacije je formiranje nacionalnih interesov Rusije, zblíževanje najrazličnejših vplivnih ljudi skozi neformalna srečanja ter oblikovanje idejnih zasnov v odnosih med RF in tujimi državami.

³² Povzeto po <http://www.rambler.ru/db/news/msg.html?mid=2025244&s=9> (datum zadnjega obiska 5. 9. 03).

preživljala prestrukturiranje, za katerim so najbrž trpeli tudi v VM.³³ Zadnjega predsednika Vnešekonombanke, Vladimira Černuhina, je junija 2002 imenoval sam predsednik države Vladimir Putin. Vendar govoriti o konkretnem oligarhu, ki bi botroval VM, ni mogoče, kajti VM skrbno skriva podatke o vlagateljih, slednji pa neradi na glas govorijo o svojem medijskem premoženju.

2.4. OLIGARHIJA IN PREHOD IZ KOMUNISTIČNEGA V TRŽNI SISTEM NA PRIMERU PROUČEVANIH ČASNIKOV

Vodilna medijska podjetja vplivajo na novice, informacije, ideje, popularno kulturo in politično vedenje javnosti. Zaradi tega vplivajo tudi na vlado, saj svojemu občinstvu posredujejo podobo javnega življenja, vključno s percepcijo politike in politikov, ki se – ali ne – pojavljajo v medijih (Bagdikian, 1992: 5).

Ob predstavitvi časnikov nehote naletimo na novodobni, posovjetski pojav v Rusiji – oligarhijo³⁴, saj je bila večkrat omenjena kopica ljudi, ki jih mediji ali oni sami proglašajo za ruske oligarhe:

- **Vladimir Olegovič Potanin** (Izvestia/Interros) – rojen 3. 1. 1961, diplomirani mednarodni ekonomist.

Nekoč zelo dejaven znotraj državnega finančnega aparata, nato predsednik ONEKSIM-banke, ki ni zdržala krize 1998. Taistega 1998 je revija Forbes imenovala Potanina za najpametnejšega in najbogatejšega ruskega poslovneža leta. ONEKSIM-banka je bila organizirana kot nadomestek državne Vnešekonombanke, katere sredstva so bila med letoma 1991–1992 zamrznjena zaradi zunanjega dolga SZ. Po stečaju ONEKSIM-banke je nastal že omenjeni konglomerat Interros.

Leta 2002 Forbes postavlja Potanina na 222. mesto najbogatejših ljudi sveta, njegovo premoženje je ocenjeno v 1,8 milijard dolarjev. Odlikujejo ga s štirimi nagradami za

³³ Povzeto po <http://gazeta.ru/2001/10/31/vremanovoste.shtml> (datum zadnjega obiska 5. 9. 03).

³⁴ Oligarhija – majhna skupina ljudi, zlasti bogatih, ki ima oblast. Izhaja iz grške besede *oligos* – majhen (povzeto po SSKJ, 1979: 375).

zasluge pred Rusko pravoslavno cerkvijo, Ministrstvo za izobraževanje za humanitarno dejavnost, mesto Moskva ob 850. obletnici itd.³⁵;

- **Vagit Jusofovič Alekperov** (Izvestia/Lukoil) – rojen 1. 9. 1950, diplomirani inženir za naftne in plinske vire.

V začetku devetdesetih namestnik ministra za nafto in plin. Od leta 1992 predsednik naftne družbe Lukoil, ki se je zaradi ukaza predsednika države Borisa Jelcina 1993 iz državne preoblikovala v delniško družbo. Leta 1996 Jelcinov pooblaščenec za predvolilno kampanjo v Tjumenskem kraju. 1999 član Komisije za ekonomska vprašanja pri vladi RF. Leta 2002 revija Forbes ocenjuje njegovo premoženje na 1,3 milijarde dolarjev³⁶;

- **Boris Abramovič Berezovski** (NG) – rojen 23. 1. 1946, doktor fizike in matematike.

Najbolj razvpit poslovnež, ki odkrito govori o svojem medijskem imperiju³⁷. Generalni direktor podjetja LogoVaza, ki se ukvarjalo s prodajo avtomobilov državnega podjetja AvtoVaz, leta 1995 član direktorskega kabineta televizije ORT – prvega kanala, 1997 svetovalec vodje administracije predsednika države. Vpleten tudi v naftnih (Sibneft) in aluminijskih (Ruskij aluminj) poslih ter goljufijah z akumuliranjem kapitala letalske družbe Aeroflot v švicarskih bankah. Februarja 2003 Berezovski v intervjuju za časopis Vedomosti trdi, da mu pripada premoženje 3 milijard dolarjev³⁸.

---

³⁵ Povzeto po podatkih Agencije Konflikt Situacij (<http://conflict.rosbalt.ru/index.php/stories/70/1343>, datum zadnjega obiska 8. 9. 03). Omenjena agencija se ukvarja z zbiranjem pomembnejših podatkov s področja ekonomije in deluje v okviru tiskovne agencije RosBalt (<http://www.rosbalt.ru/>).

³⁶ Povzeto po podatkih Agencije Konflikt Situacij (<http://conflict.rosbalt.ru/index.php/stories/70/101>, datum zadnjega obiska 8. 9. 03).

³⁷ Mnogi ga primerjajo s Silviom Berlusconiem celo po videzu.

³⁸ Povzeto po podatkih Agencije Konflikt Situacij (<http://conflict.rosbalt.ru/index.php/stories/70/312>, datum zadnjega obiska 8. 9. 03).

Ruska oligarhija ima, za razliko od klasičnih zgodovinsko nastalih medijskih elit po svetu, svoje korenine v hitri denacionalizaciji in divji privatizaciji v prvi polovici devetdesetih prejšnjega stoletja.

Do oktobra leta 2002, ko se je zgodila tragedija Nord Osta, so se v Ruski federaciji odvile najmanj tri etape v razvoju posovjetskega lastništva medijev, ki jih lahko časovno na grobo porazdelimo takole:

1. 1991–1996 → samoupravljanje in oblikovanje prvih medijskih lastnikov;
2. 1996–1998 → vladanje prve generacija medijskih lastnikov;
3. 1998–2002 → oblikovanje druge generacije oligarhov.

V začetku devetdesetih se v ruskih medijih prvič pojavi pojem oligarh, ki se tedaj uporablja brez natančne definicije ob omenjanju bolj ali manj vplivnih posameznikov. Po letu 1991 uredništva bliskovito prestopajo iz monopolnega avtoritarnega državnega režima k samoupravnemu urednikovanju. Sredi devetdesetih začnejo mediji zaradi finančnih stisk pridobivati premožnejše pokrovitelje ter prve oligarhe, ki denarno izgubo časnikov krijejo z močjo, pridobljeno preko njih.

Natančneje so bili posovjetski oligarhi Rusije orisani marca 1996, ko je skupina trinajstih najmočnejših poslovnežev (med njimi tudi omenjena Berezovski in Potanin, ter V. A. Gusinski in M. B. Hodorovski) podpisala posebno pismo³⁹, v katerem predlagajo vodstvu države in prebivalstvu predstavitev predsedniških volitev⁴⁰ zaradi ohranitve stabilnosti in miru ter pozivajo k večjemu sodelovanju med političnim in poslovnim svetom.

Po volitvah leta 1996, na katerih je bil s pomočjo medijsko močne trinajsterice ponovno izvoljen tedaj že zdravstveno šibak Boris Jelcin, omenjeni poslovneži zasedejo pomembne položaje znotraj državnega aparata (gl. zgoraj navedene biografske

---

³⁹ Originalno pismo je dosegljivo na straneh časopisa Nezavisimaja gazeta na http://www.ng.ru/specfile/2000-11-24/11_document.html (datum zadnjega obiska 8. 9. 03).

⁴⁰ Priljubljenost Jelcina je bila tedaj v skladu z raziskavami javnega mnenja nizka, dostojnega naslednika še niso našli.

podatke), politične in poslovne moči se prepletajo in dokončno zarišejo meje, ne samo medijske oligarhije, pospešijo se tudi procesi denacionalizacije in privatizacije nasploh.

V letih 1997–1998 se začne medijska vojna med poslovnimi in svežimi⁴¹ političnimi tokovi, ki se konča s finančno krizo 1998 leta in vrsto zamenjav v vrhu države⁴². Posledice krize leta 1998 so skokovita inflacija rublja, rast brezposelnosti, bančna kriza in izguba zaupanja prebivalstva RF vladajoči politični in finančni eliti (Šarov, 2003: 23). Večji poslovni sistemi doživijo realne ali navidezne stečaje ter se preoblikujejo v združbe pod novimi imeni.

Leta 1999–2000 zaznamujejo volitve v Duma in borba za predsedniški stolček. V ekonomskem smislu (finančna kriza je k temu dodatno pripomogla) so časniki dokončno prišli pod okrilje oligarhov, ki so sredstva masovnega množičnega s pridom izkoriščali v predvolilni bitki, ne glede na očitno prizadetost od krize 1998. V teh letih je Izvestia dobila očitne črtice Potanova⁴³, Nezavisimaja Gazeta – Berezovskega, Vremja novostej pa je komaj začela izhajati.

Po podatkih Ministrstva za tisk, radio in televizijo in drugih sredstev masovnega obveščanja RF je leta 2000 na območju Ruske federacije registriranih preko 30 tisoč tiskanih medijev⁴⁴. Opazna je rast t. i. regionalnih časnikov, kar lahko povežemo s tem,

---

⁴¹ Marca 1997 Boris Jelcin vključi v državni sistem upravljanja mladih reformatorjev B. Nemcova in A. Čubajsa, kar je za posledico imelo nezadovoljstvo do tedaj izoblikovanih oligarhov (povzeto po Šarov, 2003: 15).

⁴² Boris Jelcin je marca 1998 zamenjal vlado Viktorja Černomirdina z vlado Sergeja Kirienko, ki je delovala do 23. avgusta istega leta. Nakar se je začasno ponovno vrnil Černomirdin. Njega je 11. septembra 1998 nadomestil Evgenij Primakov (povzeto po Šarov, 2003: 15–18).

⁴³ Florov (1999: 1) je v članku za časnik Segodnja poimenoval Potanova kot oligarha iz menjalnice, katerega je osnovna medijska sila časnik Izvestia: »Potanin je s Kremljem sklenil pogodbo. Srž pogodbe je v tem, da bodo Potanovske časopise vodile lojalno politiko do Kremlja, med tem ko bo Kremlj zadoščal njegovim poslovnim nujam.«

⁴⁴ Leta 2002 je bilo registriranih 36 767 tiskanih medijev, med njimi 21 785 časopisov in 12 302 revij.

Letos je tiskanih medijev že okrog 38 060 – podatek sem povzela po <http://www.business-magazine.ru/offline/2003/19/25787/page3.html> in straneh Ruske gildije periodičnega tiska <http://www.gipp.ru/opennews.php?id=287> (datum zadnjega obiska 9. 9. 03).

da je bilo leto 2001 zaznamovano z lokalnimi volitvami. Oblikujejo se novi medijski mogotci, ki se neradi hvalijo s svojim medijskimi interesi.

Tako obdobje naivnega pričakovanja, ki ga je bilo zapaziti v vzhodni in srednji Evropi v osemdesetih in devetdesetih, da bodo zasebna lastnina in tržni mehanizmi prinesli demokratizacijo medijskega prostora, se je v novem tisočletju v posovjetski Rusiji zamenjala z zavedanjem o vplivu zasebnega kapitala na pristranskost tiska in množičnih medijev nasploh. Visoka koncentracija lastništva v rokah peščici ljudi, in s tem vzporedna rast vpliva zasebnega kapitala, pa je v skladu s trendom združevanja in prevzemov v medijski sferi na globalni ravni⁴⁵.

Medijski trgi po celem svetu postajajo vse manj konkurenčni, ker je investicijska raven, ki se zahteva za vstop na trg, previsoka ali pa so naložbe preveč tvegane zaradi močne pozicije kartelov in monopolov, ki so že posneli smetano tržnega potenciala (Ručna, 2001).

Toda pritisk kapitala in komercializacija, kot to poudarjajo mnogi teoretiki, recimo Splichal (1992), ni edina grožnja svobodi in objektivnosti tiska v posocialističnih državah. Novinarji sami dostikrat niso sposobni, da bi se odrekli praksam, kakršnih so se navadili v prejšnjih režimih, ko je bila ponižnost vrednota (Stone in Marks, 1991; povzeto po Splichal, 1992: 78). V mnogih primerih je bilo dokazano, da je velik del novinarskega poročanja bolj določen z interno logiko komunikacijskih organizacij in eksternimi nosilci moči, kot pa z »objektivno stvarnostjo« (Splichal, 1992: 81).

---

⁴⁵ Omenimo samo nekaj medijskih mogotcev v svetu:

- **Rupert Murdoch**, največji lastnik in predsednik uprave News Corporation v Veliki Britaniji. Murdoch je svoja osebna politična prepričanja zelo jasno izražal skozi svoje časopise. Po zmagi Margaret Thatcherjeve je na naslovnici svojega visoko nakladnega časopisa Sun zapisal »Zmagali smo!«.
- pravi oligarh **Silvio Berlusconi** je v Italiji istočasno predsednik uprave (in lastnik) največje medijske korporacije v državi, predsednik uprave (in lastnik) najboljšega nogometnega moštva in predsednik vlade (preurejeno po Bašič - Hrvatinić, Kučić, 2003);
- **Robert Hersant** in njegova korporacija Hachette v Franciji.

Tako imamo med proučevanimi časopisi tri različne tipe časnikov glede na čas in okoliščine nastanka. Izvestia je nekdanje osrednje glasilo komunistične partije, ki je po krajšem času procesa samoupravljanja v devetdesetih pridobilo dva močna »sponzorja«. Nezavisimaja gazeta je primerek poskusa ustvariti neodvisni časnik, ki je v nadaljnjem postalo očitno glasilo oligarha. Vremja novostej pa je časopis, ki je nastal po krizi leta 1998 in je posledica idejnega nesoglasja znotraj starih časopisnih struktur. VN so imele močne pokrovitelje že ob samem nastanku.

Tabela 1: Povzetek podatkov o proučevanih časnikih.

	Izvestia	Nezavisimaja gazeta	Vremja novostej
Nastanek	1917	1990	2000
Vzrok nastanka	Oktohrska revolucija	Poskus ustanovitve neodvisnega časopisa	Odcepitev novinarske skupine od časopisa Moskovske novice
Urednik leta 2002	Mihail Kožokin	Tatjana Koškareva	Vladimir Gurevič
Lastništvo	Interros Lukojl	Uredništvo NG	Vnešekonombanka Prvi investor
Lastniki	Vladimir Potanin Vagit Alekperov	Boris Berezovski	Država
Pomen imena v slovenščini	Novice	Neodvisen časopis	Čas novic
Tedenska periodičnost	6	5	5
Naklada	263 650	50 000	51 000
Spletni naslov	http://www.izvestia.ru	http://www.ng.ru	http://www.vremya.ru

Zdaj ko je profil časopisov na hitro orisan, se postopoma spuščamo v poročanje o Nord Ostu. Za boljšo orientacijo v časopisnih člankih najprej predlagam časovni pregled dogodkov oktobra leta 2002.

3. KRONOLOGIJA POROČANJA

»Za vsakega Barajeva se bo našla ena Alfa.«

Vladimir Putin po zajetju Nord Osta (Stepakov, 2003: 300).

Začetek dogajanj sega v večer 23. oktobra 2002, ko so okrog 21:00 čečenski uporniki zavzeli stavbo Kulturnega doma. Sledi poročanje 24., 25., in 26. oktobra, ki se tematsko deli na dva dela: domnevanje o tem, kaj se dogaja znotraj stavbe (stališča upornikov, število žrtev, poročila prič, ki jim je uspelo pobegniti), ter poročanje o zunanjih dogodkih (izjave politikov in odgovornih oseb, dogajanje v okolici Kulturnega doma, dejanja sorodnikov talcev, iskanje oseb, povezanih s teroristi, razprave o stockholmskem sindromu itd.).

Poseben del novinarskega dela sestavljajo poročila o zavzetju stavbe z ruskimi specialci, ki se je odvijalo 26. oktobra, med 5. in 7. uro zjutraj, in je trajalo okrog 40 minut. Takoj po onesposobitvi ugrabiteljev, torej od 26. oktobra naprej, sledijo intervjuji talcev, kritike na račun zavzetja stavbe in ponovne ocene dogajanja, med katere spadajo tudi hude kritike novinarjev, posebej televizijskih poročevalcev. Časnikarje so po kritiki pripadnikov specialne enote Alfa in samoanalizi kritizirale ruske oblasti nasploh.

V epilog novinarskega poročanja se uvrščajo poročila o usodi muzikla, komentarji in poročila k spremembi zakonodaje o delu novinarjev v kriznih situacijah, obsežni prispevki o tožbi bivših talcev proti mestu Moskva in denarnih kompenzacijah, ki naj bi jih dobili bivši talci, ter poročila o usodi domnevnega pomočnika teroristov Zaurbeka Talhidova.

Pregled časovnega sosledja dogodkov je opisan v tabeli 2.

Tabela 2: Časovni potek dogajanj med zajetjem talcev na Dubrovki⁴⁶

DATUM	URA	DOGAJANJE
23. oktobra	21:00	Zavzetje in prva sporočila.
	24:00	Blokiranje okoliških cest.
24. oktobra	00:00	Na spletu se pojavi prvi podatek o tem, kdo je organizator zajetja.
	03:35	Izpuščen je prvi talec, ki poroča o zahtevkih teroristov.
	09:20	V roku ene ure je v majhnih skupinah izpuščenih 15 otrok. Skupina čečenskih bojnikov preko tiskovne agencije © NEWSru.com zanikajo informacijo, ki se je tedaj razširila v medijih – da zahtevajo veliko vsoto denarja. Jasno povedo, da je osnovna zahteva osamosvojitve Čečenije.
	po 12:00	Začetek pogajanj med Čečeni in poslancem Iosifom Kobzonom (popularnim pevcem) in novinarko Irino Hakamado (ta naj bi podpirala osamosvojitve Čečenije).
	16:17	Teroristi zahtevajo od sorodnikov talcev, da organizirajo demonstracijo v podporo osamosvojitve Čečenije. Pojavljajo se prvi komentarji o stokholmskem sindromu.
	21:38	Varnostni svet OZN zahteva izpustitev vseh talcev Nord Osta ter poziva države k sodelovanju z Rusijo z namenom onemogočanja teroristov.
25. oktobra	00:58	Konec pogajanj z Gregorijem Jvlinskim.
	02:40	Snemalna skupina televizije NTV je posnela intervju z organizatorjem zajetja Movsarom Barajevim.
	07:00	Posnetek NTV so predvajali na televiziji.
	08:45	Demonstracija v okolici Kulturnega doma v podporo osamosvojitve.
	11:20	Operativno središče za reševanje problematike Nord Osta (FSB) sporoča, da so ugotovili identiteto večine teroristov.

⁴⁶ Pri sestavljanju razpredelnice sem se oprla na knjigo novinarja Viktorja Stepakova (2003), ki je uporabljal več tiskovnih virov.

Po Nord Ostu je v Rusiji izšla še ena knjiga o zajetju, in sicer avtorice talke Tatjane Popovoj *Nord Ost skozi oči talke* (2003). Pretežni del obeh knjig sestavljajo kronološko urejeni članki s spleta, najrazličnejših tiskovnih agencij in časopisov, ob tem avtorja ne dvomita v verodostojnost navedenega. Oba avtorja v knjigah v celoti objavljata uradne izjave Vladimirja Putina in predstavnikov FSB. Uvod h knjigi Popove je napisal bivši direktor FSB Nikolaj Kovalev pod naslovom »Terorizem je treba presekat na katerem koli koncu sveta«. Iz česar lahko sklepamo, da je knjiga nastajala z odobritvijo FSB (sama avtorica tega niti ne zanika).

Stepakov po predstavitvi dogodkov tudi uporablja arhive FSB ter predlaga vpogled v zgodovino rusko-čečenskih odnosov, ob čimer se ne sramuje grobih, neetičnih izpadov na račun čečenskega naroda, ki je po njegovem »zoološko agresiven« (Stepakov, 1999: 203). Zanimiv je njegov oris žensk – udeleženk Nord Osta: »Med teroristi je bilo preko deset žensk, ki so se imenovale kot vdove 'borcev za svobodo Ičkerije'. Po besedah talcev, so bili ti ženski osebk močno agresivni in vsi po vrsti enaki: možakarski, z nizkimi linijami pasu – **grdi**.«

Posebno pozornost Stepakov namenja nastanku in podvigom specialne enote Alfa, ki je sodelovala pri zajetju stavbe. O pripadnikih enote govori kot o velikih profesionalcih, ki ščitijo domovino pred barabami.

	15:30	Na Vasiljevskom spusku, na Rdečem trgu je organizirana večja demonstracija pod sloganom: »Konec vojne v Čečeniji«. Nekaj udeležencev protesta je aretiranih in odpeljanih na policijo.
	16:17	Iz Kulturnega doma, sporočijo (FSB potrjuje ta podatek), da če do 26.oktobra 06:00 federalne vojaške enote ne bodo zapustile območja Čečenije, se bo začel pokol talcev.
26. oktobra	06:24	Specialne enote FSB – Alfa in Vimpel so začele z zavzetjem doma.
	Okrog 07:00	Stavbo na Melnikovi 7 zapušča velika množica ljudi.
	07:18	Operativno središče za reševanje problematike Nord Osta (FSB) sporoča, da so specialni enoti zavzeli Kulturni dom ter da so vsi teroristi ubiti.

4. PRVE REAKCIJE – 24./25. OKTOBER

*»Nenehen pritisk je pot k miru.
Včasih so puške sposobne narediti cesto k mizi pogajanj.
Vojaške operacije so primerne vsaj za to,
ker samo njihov uspeh lahko Rusijo v očeh Čečencev naredi
za spoštovanja vredno državo.«*
Andrej Kurajev, Izvestia, 2002, mesec dni po Nord Ostu.

4.1. IZVESTIA

24. oktobra je bila v uredništvu Izvestia zaradi zajetja Nord Osta pripravljena posebna številka časopisa. Tudi preostali izvodi so se v času zajetja odlikovali po posebnem oblikovanju. In sicer klasično kazalo, ki na prvi strani uvaja bralce v štiri, pet glavnih tem, je nadomestilo nekaj tragično-patriotsko obarvanih stavkov o Nord Ostu (primer 2), napisanih v imenu celega uredništva – torej brez podpisa.

PRIMER 2: Nadomestek kazala (Izvestia, 29. oktobra 2002, str. 1)

Mi smo se borili in našli izhod. Mi se nismo vdali. V besedi »mi« je konkretni »jaz« – pravi junaki našega časa. O njih specialcih in zdravnikih, ki so rešili stotine življenj v neverjetni, peklenski situaciji, – mi smo poročali vse te dni, ko se je odvijala moskovska tragedija. Tudi danes bomo poročali o naših junakih. Včeraj, smo se ob spominskem dnevu spominjali naših državljanov⁴⁷, ki so umrli kot talci. Zapomnili si

⁴⁷ Med drugim je zaradi zajetja umrlo tudi osem državljanov drugih držav, vendar njim sožalja uredništvo ni izkazalo.

bomo junaštva strokovnjakov svojega dela, brezumstvo teroristov, ne moč politikov. Zdaj točno vemo: Rusija se ni odvadila dostojno prenašati tragedije. Nas nikoli ni uspelo postaviti na kolena. Ni uspelo niti sedaj. Življenje se nadaljuje. Mi ne bomo pozabili ...

V prvem članku – kratki vesti o zajetju, ki ga najdemo na straneh Izvestie, že v drugem stavku zasledimo podajanje informacij brez navajanja vira. In sicer *»Bojevniki so, potem ko so nekajkrat ustrelili v zrak, zaustavili predstavo in izpustili iz dvorane otroke, muslimane in nekaj Gruzijcev⁴⁸«* (Švedov, 2002). Kakor je postalo znano kasneje⁴⁹, čečenski uporniki niso izpustili vseh otrok, sploh pa niso imeli prednosti muslimani ali Gruzijci. Zavajanje glede Gruzijcev in muslimanov se je v hipu razširilo, dan kasneje pa je v že omenjeno oddajo Vremečko poklicala ženska, ki s tipičnim, toplim kavkaškim naglasom jokajoč prosila predstavnike medijev, naj ne govorijo »Gruzijci«, kajti *»danes so mi na cesti že pljunili v obraz, jutri pa si tako in tako ne upam iti ven«*. Taisti članek se konča s citatom talke, ki naj bi poklicala v uredništvo in sporočila, *»da so na hodnikih že mlake krvi«* (Švedov, 2002), čeprav ta podatek ne drži.

Izvestia se je 24. oktobra 2002 odzvala tudi s seznamom preteklih akcij terorja na območju Ruske federacije, kjer avtor Sokolov - Mitrič (2002) pod naslovom, ki je

---

⁴⁸ Gruzijce, ki so obmejni sosedi Čečenov, tako kot drugi prebivalci Kavkaza, ne samo v pogovornem jeziku, temveč tudi v medijih imenujejo »lice, kavkaške nacionalnosti«. Besedna zveza, ki simbolično združuje »črnuhe Kavkazijce«, ima izrazito slabšalni pomen in kaže na to, da povprečni prebivalec Rusije ne loči Gruzijcev od Čečenov, Ajzerbajdžancev od Kabardincev itd.

Pred dnevi se mi je v spomin zasidrala novica o nesreči manjšega potniškega avtobusa v Moskvi, v kateri je umrlo devet ljudi. Večina ruskih televizijskih hiš je posebej poudarjala, da je bil voznik avtobusa Armenec, ki je v rusko prestolnico tako kot večina »lic, kavkaške nacionalnosti« prišel po »lahek« denar. V želji po večjem zaslužku naj bi Armenec zelo hitel po ruskih cestah, zaradi česar je umrlo toliko nedolžnih Moskovčanov. Takoj po nesreči je bila organizirana v ruskih medijih odmevna akcija moskovske policije, katere specialne enote so preverjale vse voznike manjših potniških avtobusov, seveda s poudarkom na narodnosti voznikov.

⁴⁹ Dan kasneje Izvestia (Kirillov, 2002) navaja natančen seznam prvih izpuščenih, na katerem je bilo sedem otrok in ena državljanka Švice.

hkrati citat: »*Mi smo vas ruske svinje v Čečeniji klali, pa tudi tukaj bomo klali!*«, primerja Nord Ost z ameriškim 11. septembrom. Ob tem govori, da se je Moskva končno soočila z vojno, ki že dalj časa poteka ne samo na ozemlju Čečenije, ampak tudi po celi Rusiji. Iz besedila prispevka je razvidno, da je avtor naravnost izzivalni citatni naslov povzel iz epizode, ki se je zgodila 29. decembra 2001 v naselju Černigovka, Čeljabinski okraj. V to naselje so tedaj v vaško diskoteko po navedbah avtorja začeli sistematično vdirati Čečeni, predmet spora je bilo 16-letno dekle, zaradi katerega so se vaščani (med njimi so bili tudi pripadniki paravojaških kazaških⁵⁰ enot) stekli. Ob tem naj bi Čečeni kričali stavek, ki se je kasneje pojavil kot naslov članka⁵¹.

Izvestia isti dan ponuja tudi prve komentarje, kjer primere diskotečnih pretefov vpletejo v širši kontekst globalne vojne dveh civilizacij. Bovt in Novoprudski (2002) tako v naslovnem tekstu, ki je zasedal dobršni del prve strani, poročata: »*Rusija je prva začela vojno z mednarodnim terorizmom v Čečeniji, čeprav zares ni vedela, s kom se vojskuje. Ali še zmeraj ni jasno? To je prva zares svetovna vojna. Nenajavljena. Ki poteka vsepovsod. V diskoteki, na otoku Bali, v kulturnih domovih Moskve, v ingušetski vasi Galaški, New Yorku in predmestjih Washingtona.*«

V nadaljevanju avtorja sicer govorita, da terorizem nima narodnosti (čečenske) in religije (islama), vendar pozivata bralca k pravilnemu razumevanju položaja, ker da gre za vojno civilizacij in da je svet po Nord Ostu postal črno-bel – razdeljen na sovražnike in zaveznike.

Med prva poročila o dogajanjih spada obširen članek skupine avtorjev *Muzikel*, ki se je *spreobrnil v dramo*. Libreto (Lorija in drugi, 2002), 24. oktober, kjer zasledimo: »//

---

⁵⁰ Zgodovina Kozakov sega vse v čas pred mongolsko-tatarskim vdorom v staro Rusijo. V času revolucije leta 1917 so se postavili na stran carja, ker si za svoj osnovni cilj še zmeraj štejejo podporo monarhiji. V drugi svetovni vojni so ob navidezni neodvisnosti podpirali fašistično Nemčijo. Po perestrojki (1985) je skoraj do konca uničeno vojaško gibanje z značilnimi vojaškimi atributi ponovno oživel ter naj bi pomagalo uradnim oblastem vzdrževati red. Kozaki so znani kot veliki zagovorniki pravoslavja in slovanske enotnosti, ki so se ponujali kot prostovoljci v jugoslovanski vojni.

⁵¹ Zanimivi so tudi drugi primeri »čečenskega nasilja«, večina katerih je ravno tako potekala v okviru diskotek, ne brez aktivnega posredovanja Kozakov, in ki prej spominjajo na vaške pretepe kakor pa na organizirane akcije.

Zdravniki so ponoči iz stavbe prinesli telo prve žrtve. Mlada ženska je bila ustreljena, ko je poskusila pobegniti.«

V Mladininem intervjuju je Marat Abdrahimov (Hahonina, 2002) glede te smrti izjavil naslednje: *»Bila je popolnoma neumna in nepotrebna smrt neke ženske. V dvorano je prišla gospa in ko so jo vprašali, kaj počne, se je začela (kot da bi bila pijana) dreti, češ, kaj Čečeni počnejo tukaj. Da se ona ničesar ne boji, da je sem hodila v šolo. V dvorani so začeli mrmrati: 'Kaj počne, kaj počne, zdaj jo bodo ubili ...' Ona pa: 'Briga me, pa naj me ustrelijo.' Nato je Čečen rekel: 'A tako, to smo že imeli v Budenovsku.' In jo je ustrelil. Takrat smo se vsi dokončno zavedli, da gre zares.«*

Zanimivo je, da se je novica o smrti ženske še pred objavo v Izvestia pojavila tudi na www.kavkaz.org, kjer so uporniki preko svojih virov (pripovedovalec naj bi bil pomočnik Movsara Barajeva – vodje skupine) razložili zgodbo, ki je identična kasnejši pripovedi Marata v Mladininem intervjuju. Novinarji (Lorija in drugi, 2002) o objavljeni razlagi na spletu sicer povedo. Vendar, čeprav uradne oblasti ne dajejo pojasnil k incidentu, to, da je bila ženska umorjena med begom, predstavijo kot dejstvo. 25. oktobra 2002 Izvestia na zadnji strani nad pismi bralcev objavi komentar znanega filmskega dramaturga Olega Osetinskogo (2002) *Kdo bo pomagal predsedniku?*, v katerem avtor zastavlja retorično vprašanje: *»Kaj pa če za pogajanja s čečenskimi 'otmorozoki' pooblastimo čečensko moskovsko diasporo?«* Beseda »otmorozok«, ki ji boste težko našli ustrezno v slovenščini, je skrajno žaljiva in vulgarna, na tem mestu jo ne moremo upravičiti niti s stilnim učinkom. Osetinski med drugim govori, da se Rusija iz 11. septembra ni nič naučila in da je zdaj dobila svoj 11. september. *»Kaj bomo žrtvovali Rusijo ali ...?«* se sprašuje avtor, ki pod Rusijo šteje Čečensko republiko ali pa življenje talcev.

Posebne obravnave so vredna tudi pisma bralcev, izbor katerih ponuja Izvestia na zadnji strani. Tako je 25. oktobra na 12. strani med 21 pismi (zraven imena priimka je naveden tudi kraj bivanja) samo eno, ki govori o tem, da so se teroristi najbrž odločili za Nord

Ost iz brezizhodnosti. Ostala pisma navajajo na misel, da morajo biti novinarji posebej pozorni v svojem poročanju, saj javnost, sodeč po pismih bralcev, ne potrebuje dodatnih spodbud za nestrpnost in takojšnje ukrepanje (primer 3). Vendar se je treba vprašati, ali so pisma bralcev dejanski kazalec javnega mnenja ter po kakem kriteriju so predstavniki uredništva izbirali gradivo za objavo. Poleg tega se zastavlja vprašanje, kdo je odgovoren za širjenje nestrpnosti v pismih bralcev: uredništvo, ki je pismo postreglo na svojem informacijskem jedilniku ali avtor.

PRIMER 3: Izvlečki iz pisem bralcev, ki so jih izbrali za objavo (Izvestia, 25. oktobra 2002, str. 12)

»Nemudoma moramo zmrzniti čečenski biznis na območju Rusije (samo naivni lahko mislijo, da ta ne pomaga vojakom z denarjem). // In ni potrebe, da govorimo, kako bomo to uskladili s človeškimi pravicami in zakoni – poteka vojna! Dober terorist je mrtvi terorist« Andrej Kozinec.

»Ruska federalna zakonodaja 'o orožju' iz leta 1996 prepoveduje posedovanje in prenašanje orožja. Rezultat: neoborožene Ruse ubijajo kot ovce, vsi komur to paše. Razumljivo je, da če bi 100–150 ljudi iz vrst sedemstotih talcev na Dubrovki imelo pištole, bi lahko uničili 20–30 teroristov ... Sploh pa ne bi bilo tako drznih napadov, če bi prestopniki vedeli za možen oborožen odpor« Igor Suzdalcev.

4.2. NEZAVISIMAJA GAZETA

V 228. številki, 24. oktobra 2002, Nezavisimaje gazete ne najdemo poročil o Nord Ostu, kajti uredništvu, predvidoma zaradi tiskarskih rokov, ni uspelo prilagoditi vsebine časnika nenadnim dogodkom. Zato pa se naslednja številka odlikuje po temeljitejšem poglobljanju v nastali položaj, vendar ne brez lapsusov.

Tako članek *Kronika zajetja Nord Osta* (Brez avtorja, 2002), podobno kot Izvestia, navaja, da so bili med prvimi 180 izpuščenimi talci *»ženske, državljani Gruzije in muslimani«* – napredek avtorja v primerjavi z Izvestio je, da se tukaj ne osredotoči na narodnost, temveč na državljanstvo. Čeprav 25. oktobra v Izvestii v intervjuju za Jemeljanenko (2002) predstavnik čečenske diaspore Salambek Maigov že govori o tem, da je bila novica o izpustitvi Kavkazijcev in muslimanov provokacija. Skratka, če bi uredništvo hotelo preveriti podatek, bi ugotovilo, da je ta, če nič drugega, vreden kritične obravnave.

V kronikah konfliktov novinarji usmerijo pozornost na najodmevnejše teroristične akcije v času 1. (Brez avtorja 2, 2002) in 2. čečenskih konfliktov⁵² (Brez avtorja 3, 2002). Na obeh seznamih so poleg zajetij talcev, kjer so se teroristi javno predstavili, tudi eksplozije in nesreče, za katere na dan objave še ni bil obtožen nihče. Najopaznejši primer podtikanja odgovornosti Čečenom je eksplozija v moskovski podzemni (Puškinska ploščad) 9. avgusta 2000. Tragična nesreča, ki je terjala trinajst mrtvih in okoli petdeset težko poškodovanih (podatek o ponesrečencih je povzet po Brez avtorja 3, 2002), še vedno ni dobila uradnega epiloga s podatkom o krivcu. Obstaja pa domneva, da je bila nesreča posledica obračuna med lastniki podzemnih trgovskih točk, ki niso povezani s čečenskimi uporniki.

Tudi pri komentatorjih NG najdemo tezo o vojni med dvema civilizacijama. Radzihovski (2002) govori o vojakih islama (fundamentalistih) in zahodni civilizaciji. Fundamentalisti so po njegovem obsojeni na zmago, kajti za razliko od zahoda (vključno z Rusijo) vedo, da so v vojni. Medtem ko zahod zapira oči pred nevarnostjo, je okužen s korupcijo, politično korektnostjo in neenotnostjo. Ob koncu avtor zelo resno poziva k vzpostavitvi policijskega režima na območju Ruske federacije z vsemi sledečimi stranskimi učinki. Kot vzor navaja diktatorja Avgusta Pinocheta, vse aktivnejši islam pa primerja z grožnjo fašizma iz leta 1941.

Za kritičnega do oblasti se je izkazal tudi novinar Kostjukov (2002), ki v Nord Ostu vidi nadaljevanje verige terorističnih akcij s strani čečenskih upornikov (o »civilizacijah« za zdaj nič). Govori pa tudi o tem, da se očitno mnogim ruskim oblastnikom splača imeti odprt vojaški konflikt, ki ga tlačijo v daljno Čečenijo; a ta je očitno prišel izven meja Čečenije. *»Treba se je začeti dogovarjati o miru in ne o odmoru,«* zaključuje.

V prvem poročilu po zajetju (Skrobot, 2002) novinar NG v podnaslovu izpostavlja, da je glavni junak dogajanj Nord Osta histerija. Skrobot je eden redkih avtorjev, ki se drži pravil navajanja virov in v tekstu izrecno piše, da na prizorišču *»ni nobenih pravih informacij«*, navajanja različnih domnev glede izpustitve talcev pa se loti v pogojniku.

---

⁵² 1. konflikt: september 1994–avgust 1996 / 2. konflikt: 2. avgusta 1999 – vse do danes.

Poleg tega NG (Maksakov, 2002) prispeva k večstranskemu razumevanju položaja s tem, da spravi na dan mnenja predstavnikov čečenske diaspore ter opozarja na to, *»kako se bodo končali dogodki v Moskvi, še ni znano, vemo pa, kako bodo ti vplivali na odnos do Čečenov v Rusiji.«*

Naslednja številka NG je izšla šele 28. oktobra in se posveča analizi vdora.

4.3. VREMJA NOVOSTEJ

Tudi pri Vremja Novostej ne moremo mimo vesti o izpuščenih Gruzijcih in muslimanih. V članku *Množično zajetje talcev v Moskvi – Kronika zajetja* (Paukov, 2002), ki kronološko poroča o zajetju že 24. oktobra, lahko zasledimo: »Po nepreverjenih informacijah so bili poleg otrok izpuščeni muslimani, ki so bili v dvorani.« O Gruzijcih ali državljanih neodvisne države Gruzije niti besedice.

Najdemo tudi omembo prve žrtve, vendar so možni vzroki njene smrti navedeni v pogojniku. Avtor očitno dobro spremlja dogajanja in v članku natančno opisuje, kateri avto $\square \text{ÁY}\Phi \square \square \text{¿} \square \square \square \square \square \square \square \square \square$

□□□□□□□□]□□□□□□·

□□□□□□□□Φ□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

□□□□□□

□□□□□□

□□□□□□□□□]□□□□□□.

□.□Š□□□đ□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□8□□□□□□

nadlegovanju in napadih na Muslimane v državah EU. Alarmi so se zaradi teh napadov začeli oglašati v zahodnih centrih moči, pritožilo se je več muslimanskih in arabskih držav, glas so povzdignile tudi družbe Srednjega Vzhoda. George Bush je v Moskvi in Washingtonu pozval ljudi k spodobnosti in zadržanosti, podobno sta storila Tony Blair in Romano Prodi. Jasno so poudarili, da vojna proti terorizmu ni vojna proti islamu in muslimanskemu prebivalstvu (Bošnik, 2002).

Tudi v naših treh časnikih zasledimo omembo napadov na »Kavkazijce« (primer 4), ter pozive odgovornih k javnosti, naj ne mečejo vseh Čečenov v en lonec. Vendar pa imamo hkrati protislovne izjave o tem, da so se Čečenci kot narod osramotili in da se je treba končno zavesti, da ima terorizem narodnost in vero – islam (zasledimo pri Radzihovski, 2002).

PRIMER 4: Povzetek iz članka o napačni telefonski številki (Aleksander Mitrofanov, 29. oktober 2002, Izvestia, str. 4).

Po zajetju Kulturnega doma so tiskovne agencije citirale druga drugo z novico o novi »vroči liniji«. Tokrat so državljanom ponudili možnost klicanja v Federalno migracijsko službo (FMS) // kamor so lahko 24 ur na dan sporočali o »pojavih mednacionalne agresije, sovraštva in pogromov«. Vse lepo in prav, samo da so bili o teh »pojavih« prisiljeni poslušati prodajalci v moskovski papirnici. // Ker je bila objavljena številka trgovine na ulici Pokrovka, so mednacionalne težave dobesedno blokirale delo prodajalk. *»Na nas je padel val klicev,«* je povedala Izvestii ena od uslužbenk trgovine. *»Bili so zelo emocionalni. Mi smo jih vljudno zaustavljali, zato da ne bi izgubljali živcev po nepotrebem. In nato smo poklicali na televizijo s prošnjo, da naj popravijo številko.«* Napako so popravili, v skladu z navodili FMS so televizijci prosili klicati na številko 924 73 24. Dežurstvo so tako prevzeli gradbeniki. *»Nenehno kličejo,«* se je pritožila računovodkinja gradbenega podjetja Remiks. *»Moški s kavkaškim naglasom govorijo, da jih tepejo miličniki. Ženske jokajo. Cel dan sem pojasnjevala, da so se zmotili.«*

Bošnikova (2002) za naraščanje protimuslimanskih občutkov v medijih zahodnega sveta, posebno v ZDA, obtožuje razpad Sovjetske zveze. Desetletja so bili po njenem Rusi grešni kozli. Ko so postali ameriški najboljši prijatelji, je Amerika preko medijev želela poiskati novega sovražnika številka ena. Podobno, le v obratni smeri, lahko rečemo za Rusijo, ki je po izgubi velikega ameriškega sovražnika in po koncu vojne v Afganistanu (1979–1989)⁵³ potrebovala novega dežurnega krivca.

⁵³ Kako velik odjemalec človeškega potenciala je bila vojna v Afganistanu, lahko sodimo po tem, da je bilo v času vojaških operacij uradno umrlih/ubitih 15 051 državljanov RF. Leta 1999 je še zmeraj

---

pogrešanih 287 ruskih vojakov (podatek je povzet po strani Žrtve vojn XX. stoletja:
<http://polk.ru/afgan.html>, datum zadnjega obiska 14. 9. 03).

Vojna v Afganistanu je bila zaustavljena med drugim tudi zaradi pritiska javnega mnenja. Vojskovanje v Afganistanu je bilo sestavni del dvoletnega obveznega služenja vojaškega roka ravno tako kot v Čečeniji, toda afganistanska vojna je bila manj patriotsko obarvana.

5. PORTRET BARAJEVA – MITSKA PODOBA

»Inteligentni ljudje so dolžni pomagati državi ubijati sovražnika kvalificirano, inteligentno, optimalno. Tako da ne bo imel upanja se usesti na stol kakor Barajev – podoben kanu v filmu Andrej Rubljev, in govoril nam, kaj moramo narediti.«

Politolog Gleb Pavlovski (Stepakov, 2003: 306).

Movsar Barajev (Sulejmenov) se je kot vodja zajetja Nord Osta predstavil na straneh *www.kavkaz.org* eno uro po zajetju. Vsem trem časnikom je skupna zgodba o tem, da je Movsar svoj drugi priimek Barajev prevzel od umrlega strica vojaka Arbi Barajeva (tega naj bi ubile ruske vojaške enote), tako kot njegovo poslanstvo in preostale čečenske vojaške enote. V nadaljevanju so navedene informacije, ki naj bi jih posredovali predstavniki FSB-ja, ki pa so različne od enega do drugega dnevnika.

Tako NG (Viktorov, 2002) zatrjuje, da se je Barajev zanimal predvsem za finančno plat čečenske vojne ter odgovarjal za zbiranje mednarodnih sredstev za podporo čečenskim bojevnikom. Ob tem naj bi Barajev ukradel 45 tisoč ameriških dolarjev komandirju Rezvanu Ahmadovu, čigar umora naj bi bil tudi obtožen.

Vremja (Brez avtorja, 5) o umoru in kraji molči, govori pa, da naj bi Barajev nekoč pripravljaj zajetje skupine televizijskih novinarjev, ki ga je preprečila FSB. Nasploh pa naj bi se Barajev poleg financ ukvarjal predvsem z zajetjem talcev in izkoriščanjem najstnikov v terorističnih akcijah.

Izvestia (Lorija in drugi, 2002) Barajeva predstavi v povsem drugačni luči. Poleg tega, da naj bi v borbi za oblast Barajev ubil že omenjenega Razvana Ahmadova, se je specializiral za mučenje ljudi. Avtor namreč poroča, da imajo specialci (FSB) video kaseto, na kateri jetniki zaradi grozovitega mučenja priznavajo, da so sodelovali s

federalnimi oblastmi. Sam Barajev pa naj bi na posnetku kaznoval rusko žensko, in sicer tako, da ji je odsekal glavo⁵⁴.

Tudi pri naštevanju odgovornosti Barajeva za konkretna teroristična dejanja se časopisi bistveno razlikujejo. Samo od sebe se postavlja vprašanje, kako je mogoče, da so časnikarji, izhajajoč iz enega vira podatkov, tako različni v svojem poročanju. Kdo je kriv? Sami novinarji ali zmeda med predstavniki uradne oblasti?

Movsara Barajeva glede na njegovo mitsko podobo lahko primerjamo z zgodbo Osame bin Ladna. Čeprav naj bi bil Osama še živ, Movsar pa je mrtev in je njegova krivda glede Nord Osta dokazana, v obeh primerih ne moremo preveriti verodostojnosti podatkov o teroristih. Lahko le zaupamo ameriškim ali ruskim specialnim službam oziroma dajemo »popust« na filtracijo podatkov z njihove strani.

---

⁵⁴ V tem primeru imamo opravka z zelo močno simboliko: žensko – ki naj bi uživala status nedotakljive (posebej presenečeni so bili mediji ob vesti, da so med čečenskimi uporniki tudi ženske), ruskega rodu (tudi če predpostavimo, da taka kasetata obstaja, težko verjamem, da je iz ljubiteljskega posnetka razvidna narodnost žrtve), ki je niso ustrelili ali recimo obesili (na civiliziran način), temveč so ji odsekali glavo – način smrti, ki so se ga v Rusiji v zadnjih stotih letih odvadili. Ob tem lahko pripomnimo, da je »ob pravem času« najdena video kasetata postala zveza stalnica v obravnavi teroristov.

6. PRIČEVANJE TALCEV

»Moški so se izkazali za večje paničarje kakor ženske. Živci so jih začeli izdajati prej in vsi po vrsti so postali bolehní.«

Pričevanje talke Nord Osta Jelene Šumilove, 2002.

6.1. SPLOŠNI PREGLED

Pričevanje preživelih prič Nord Osta se deli v tri skupine, in sicer: 1. pričevanje talcev, ki so pobegnili med zajetjem; 2. pogovori s talci, izpuščenimi v času zajetja; 3. intervjuji z udeleženci dogodkov, ki so jih osvobodili člani specialne skupine Alfa.

Krajši intervjuji prve in druge skupin ne ponujajo veliko, kajti udeleženci niso bili priče vseh dogodkov – po naključju so se znašli v slačilnici, na stranišču itd. ali bili ločeni od skupine gledalcev v dvorani že v začetku dogajanj.

Toliko zanimivejši so intervjuji s preživeliimi pričami, ki bi lahko ponudili preglednejšo sliko tega, kaj se je zgodilo znotraj Kulturnega doma. Žal, se glede preglednosti in objektivnosti med branjem gradiva porajajo resni dvomi. Kot prvič, je intervjujev z bivšimi talci presenetljivo malo in to ne samo v treh proučevanih časnikih, temveč tudi v drugih medijih. Dobila sem vtis, da so imeli po vdoru in kasneje prednost strokovnjaki za plin, zdravniki, uradniki itd. Kot produkt Nord Osta so se na straneh časopisov v značilnem »junaškem« slogu oblikovali junaki tragedije, med katerimi so bili bivši talci redkost (primer 2).

6.2. ANALIZA

NG novembra 2002 ponuja intervju s producentom in soavtorjem Nord Osta (Perelešina, 2002) Georgijem Vasiljevím. Intervjuvanec je v članku dejal, da je med talci ostal (čeprav je imel priložnosti pobegniti) popolnoma zavestno. Na vprašanje novinarja, kako izobraženi so bili teroristi in kakšno je bilo njihovo stanje (še pred zajetjem je obstajala »medijska domneva«, da so čečenski uporniki med zajetjem jemali

droge), Vasiljev odgovarja nejasno: *»Bili so različni. Bili so vodje, komandirji: bili so na isti ravni, v smislu odločanja, vsak od njih je lahko spustil tega ali onega človeka. // To je bila zelo dobro pripravljena skupina.«*

Čeprav je imel bližnji stik z eno, kakor sam pravi starejšo teroristko, ki je celo obračala v njegovo smer radijski sprejemnik (da je bolje slišal) in s katero se je dalj časa pogovarjal, ne govori o svojem vtisu o njeni izobraženosti, novinar pa ga niti ne sprašuje, o čem je tekla beseda. V istem intervjuju Vasiljev ponuja razlago, zakaj ženske, opremljene z razstrelivom, niso sprožile eksplozije. *»Zveni paradoksalno, vendar odgovor je preprost. Zato ker ni bilo ukaza. Videl sem, da so te islamske ženske imele do moških odnos kakor do višjih bitij. Nobena od njih ni mogla sprejeti odločitve o eksploziji. Enostavno ni bilo ukaza.«*

Na koncu intervjuja Vasiljev poda informacijo, da so nekateri teroristi med zajetjem izjavili, da so bili na predstavi po štirikrat in doda, da je neki igralec Nord Osta videl enega od teroristov na gradbišču geje kluba, ki se je odprl pred enim mesecem. Kakšno vezo ima klub homoseksualcev s terorizmom, ni mogoče ugotoviti, a glede na to, da se s tem podatkom intervju konča, je verjetno pomembno.

Vremja iz prve roke ponuja pričevanje (Pivovarov, 2002) poslovneža, čigar podjetje je najemalo prostore v Kulturnem domu. Prispevek je prosti spis očividca, ki so ga čečenski uporniki zajeli v pisarni in odvlekli v dvorano – besedilo je zaradi nekaterih očitnih nasprotij z drugimi pričevanji vneslo dodatno zmedo v s trdom sestavljeno sliko – mozaik dogodkov v tej nalogi.

Tako pišoči poroča, da so bili med prvimi izpuščeni Azerbajdžanci in Turki (kako je vedel, da so to ravno oni, kako so jih teroristi ločili od drugih, skoraj sedemstotih gledalcev, iz besedila ni razvidno). Nekaj stavkov za tem bivši talec trdi, da sedeči v dvorani niso imeli nobenih informacij, zato *»nismo vedeli, kaj se je dogajalo zunaj«*. Kar je popolnoma v nasprotju z drugimi pričevanji o radijskih oddajnikih in televiziji, s katerimi naj bi bili opremljeni uporniki in ki so bili dostopni tudi talcem.

S trditvami drugih očitvidcev, da so bili uporniki dobro organizirani in zbrani, se ne ujema tudi naslednji stavek: *»Potem ko sem nekaj časa opazoval teroriste, sem vedel, da jim ne bo uspelo – preveč stvari so naredili narobe: redno so jim padale iz rok pištole, ... skratka, bili so nezbrani.«* Ravnanje bojnikov sicer ocenjuje kot normalno, a po njegovem so bili gledalci in igralci tako ali tako psihološko prestrašeni, da fizično nasilje sploh ni bilo potrebno.

Očitvidec na straneh Vremja ponuja tudi razlago smrti prve žrtve, že večkrat omenjene ženske: *»Že prvo noč so teroristi ustrelili žensko, vendar se je ona sama vedla čudno, najbrž je bila pijana. Začela je težiti bojevnikom s prošnjo, da naj ji dovolijo streljati iz brzostrelke.«* Zadnje trditve nisem zasledila nikjer drugje, čeprav sem pregledala preko dvajset različnih virov, med njimi tudi intervjuje s pričami.

Časnik Izvestia je imel največ objavljenih intervjujev (pred NG in Vremja) in tudi najbolj čustvene prispevke. Poleg intervjujev najdemo cel kup »življenjskih« zgodb, kako se je nekdo čudežno rešil (recimo igralka ni nastopala, ker je kostumografinja pozabila kostum) pred nevarnostjo ali obratno umrl v najbolj neprimernem času (na primer tik pred poroko).

Ko preidemo k podrobnostim v intervjujih, ugotovimo, da so bili v Izvestii največkrat intervjuvani otroci, in to mlajši igralci Nord Osta⁵⁵ (Čarodejev, 2002) ali recimo desetletna ruska deklica, s švicarskim državljanstvom. Mašo Sedih so o Nord Ostu spraševali (Tokarjev, 2002), ko je bila že v Švici, in ni iskala lepih besed: *»Pojavili so se na sceni po premoru in začeli streljati v zrak – ti debili zamaskirani, v črnih maskah.«*

---

⁵⁵ Iz svojih lastnih izkušenj (po telefonu sem prosila za intervju več igralcev Nord Osta) v ponordostovski Moskvi vem, da marsikatera priča ni bila pripravljena spregovoriti. A z vztrajnostjo se daleč pride, tako da si lahko privoščim razlago, da so se novinarji spravili na najbolj dostopen in nezaščiten vir informacij.

V nadaljnjem besedilu se psovke na račun bojnikov, kot nekakšen olepševalni pridevnik, ponavljajo, vendar deklica ne odstopa od obče slike pričevanj. Toda novinar (ali urednik)⁵⁶ si je njeno izjavo s psovko, verjetno zaradi večjega emocionalnega učinka, izposodil za citatni naslov.

Pod naslovom *»Ti debili so grozili z eksplozijo celega doma«* najdemo tudi pričevanja talke Olge Huhrine: *»Ko so spustili plin, sem sedela v prvih vrstah. // Hvala bogu, da niso sprožili eksploziva. Verjetno oni sploh niso nobene kamikaze. Ker če bi si želeli eksplozije – bi to storili. Časa za pritisk na gumb so imeli dovolj.«*

Z isto tehniko izposojanja naslovov avtor drugega prispevka (Bogomolov, 2002) poudarja slabo ravnanje teroristov s talci. Pod naslovom *»Z nami so ravnali kot s psi«*, v okviru članka o tožarjenju talcev zoper mesto Moskva, zasledimo pričevanje paznika Kulturnega doma Nikolaja Ljubimova. *»Teroristi so z nami ravnali kot s psi. Metali so nam neke odgriznjene čokoladke, steklenice z vodo, ob tem so se trudili zadeti v glavo. Vode je bilo ves čas premalo, v treh dneh sem popil manj kot 50 gramov mineralne. Tiste, ki so šli v jamo za orkester, kjer so naredili stranišče, so brcali in topli s puškami.«* V pričevanju Ljubimova prvič zasledim omembo, da je Barajev zvečer pred vdorom omenil, da hoče izvesti zamenjavo zapornikov Čečencev s talci – za enega izpuščenega zapornika 5–6 talcev.

Očividec, hkrati uslužbenec Kulturnega doma, govori tudi o tem, da so iz njegove pisarne po vdoru izginili televizija, usnjen plašč, ura in kasetofon: *»Vzeli so celo kapo in čevlje. Nisem prepričan, da so vse to ukradli Čečeni.«*

6.3. ZAKLJUČEK – JUNAKI V DRUGEM PLANU

Če sem na začetku dela s časopisnim gradivom predvidevala, da so novinarji zamolčali določene vsebine, zdaj ob koncu naloge menim, da so sliko izkrivili sami očividci, ali

---

⁵⁶ To ni edini primer, ko Izvestia izvzame citat iz konteksta in ga uporablja za naslov članka. Glede na to, da je ne povsem uspešna tehnika »izposojanja« uporabljena pri različnih avtorjih, lahko predpostavljam, da to počne nekdo iz uredništva ali novinarji sledijo nekemu občemu slogu.

hote ali pod vplivom preživetega, verjetno ne vedo niti oni sami. Ni izključeno, da so zgodbo enostavno videli z različnih plati: če se je enim zdelo ponujanje vode s strani teroristov lepa gesta, so drugi v tem videli poniževanje. Nekateri so opazili, da teroristi, podobno kot talci, ne jedo nič in skoraj nič ne pijejo, medtem ko se drugi tega sploh ne spomnijo.

Lahko domnevamo tudi samocenzuro zaradi strahu pred morebitnim zasliševanjem s strani FSB-ja. Že omenjeni talec Marat Abdrahimov je v osebnem pogovoru dan po zajetju Nord Osta izjavil, da se boji dajati izjave za medije⁵⁷. Podoben občutek sem dobila tudi pri drugih dveh talcih igralcih, ki nista pristala na intervju. Saj je bil, ob omembi v medijih, da so bili med talci skriti pomočniki teroristov, strah glede na zgodovinsko poznavanje delovnih metod FSB-ja upravičen.

---

⁵⁷ Njegov strah je bil pogojen tudi z zgodbo, ki jo je doživel po vdoru: »Nisem ruskega videza, poleg tega sem bil oblečen v kostum – vojaško uniformo iz tridesetih let prejšnjega stoletja (ampak kdo bi ločeval uniforme v takem trenutku). Rekel sem, da sem preveč omočen za dvigovanje rok. Nekaj minut kasneje so me zaslišali v FSB-ju, v vojaški bolnišnici. Začel sem zatrjevati, da sem igralec in navajati podrobnosti, ki naj bi dokazale, da nisem eden od teroristov. // **Kako je potekalo zasliševanje?** Povedal sem, da so moji dokumenti v slačilnici, tam je tudi moj telefon. Prišla sta dva človeka, ki sta sodelovala v predstav,, in sta pričala zame, a jima niso verjeli. Na hodniku sem začel bruhati, toda ni bilo kaj, saj dva dni nisem jedel. Dal sem telefonske številke sorodnikov in prijateljev, a se jih seveda nisem spomnil natančno, kar je še poslabšalo moj položaj. Prosil sem za vodo, a sem vse, kar sem popil, takoj izbruhal. Rekel sem, da vem, kje je razstrelivo, odpeljali so me v dvorano in sem jim pokazal, kar sem videl. Toda niso bili preveč zadovoljni, ker so za to razstrelivo že vedeli. Tam sem videl umorjene ženske. Tudi to me zanima, zakaj se niso uničile same? Zakaj so zadnji hip, ko je plin že prihajal v dvorano, poučevale talce okrog sebe, kaj morajo storiti. Da morajo dati mokro krpo na obraz ... Ko so v FSB-ju s telefonskimi klici dobili potrdila za mojo legitimacijo, sem jih to tudi vprašal. Zdaj menim, da nasploh preveč govorim. Zanimivo je, da polovico podrobnosti, ki sem vam jih povedal, v ruskih časopisih niso objavili. Tudi televizijski intervjuji, ki sem jih dal, ne vsebujejo vsega izrečenega. Dezinformacija se nadaljuje« (Hahonina, 2002).

7. SKLEP

»Vsi teroristi so uničeni. Sprejeta je odločitev, da njihovih trupel ne bodo posredovali sorodnikom, pokopani bodo kot klošarji, v polivinilastih vrečah, na različnih moskovskih pokopališčih. Pred 'pasjim' pogrebom so, po nekaterih podatkih, trupla zaukazali politi s svinjsko mastjo, kar naj bi preprečilo 'šahidu' vstop v paradiz. // Čeprav, ti isti informatorji, trdijo, da so bile tudi glavice nabojev, ki so jih specialci izstrelili, namazane z maščobo nečiste živali.«

Viktor Stepakov v knjigi o Nord Ostu, 2003.

Ob koncu analize novinarskih prispevkov o zajetju talcev na Dubrovki lahko vidimo, da so mnogi obravnavani članki, ne glede na lastniško strukturo časopisov, patriotično naravnani. Skupno sporočilo treh časnikov je, da je čečenskih konflikt treba vsekakor in čim prej rešiti. Komentatorji se razlikujejo le v tem, kako to narediti.

Raznolikost prvih poročil o istih dogodkih pojasnjuje vsesplošna zmeda/panika, a to naj bi novinarja pri pisanju prispevkov še posebej spodbujalo k uporabi različnih jezikovnih varoval (pogojnika, navajanja vira informacij itd.). Dejstvo pa je, da so časnikarji mnogokrat pripisovali krivdo Čečenom oziroma čečenskim upornikom brez utemeljenih dokazov in uporabe pogojnika. V gonji za senzacionalizmom, kakor da situacija že sama od sebi ni bila dovolj dramatična, so odkrito zlorabljali citate za udarne/senzacionalistične naslove.

Ravno prva sporočila so prispevala k zaostritvi odnosov med v Rusiji živečimi Kavkazijci – predstavniki t. i. čečenske diaspore (ta beseda je po Nord Ostu dobila očiten negativni predznak) in t. i. avtohtonim prebivalstvom. Predstavniki čečenske diaspore so bili poistoveteni z islamom in obtoženi pomoči mednarodnemu terorizmu, kar spominja na podobne procese stereotipizacije muslimanov v ZDA in drugod po svetu.

V komentatorskih prispevkih (pa tudi drugih člankih) nisem zasledila niti enega poskusa vživetja v vlogo čečenskih upornikov. Ravnanje bojevnikov so dalj časa pojasnjevali z vplivom opojnih substanc, kakor da so novinarji popolnoma pozabili na patriotsko samožrtvovanje vojakov sovjetske armade med drugo svetovno vojno⁵⁸ ter junaštvo revolucionarjev pred in po oktobru leta 1917.

V reportažnih in vestičarskih člankih so si novinarji Izvestie privoščili popestritev z avtorskim komentarjem v stilu: *»Ti umsko prizadeti/idioti itd. so ji vzeli moža/otroka/vnuka itn.«* Ob izpraševanju prič pa so se pogosteje usmerili na čustveno plat dogodkov, kakor pa, da bi poskusili ugotoviti, kaj natančno se je zgodilo.

Sočutje do pripadnikov čečenskega naroda in drugih Kavkazijcev, ki so nedolžni in ki bodo in še odplačujejo dejanje skupine Barajeva, prihaja na plan z uradnimi izjavami predstavnikov čečenskih diaspor, muslimanskih vodij itd. A tudi tedaj komentatorji postavljajo pod vprašaj njihovo iskrenost, češ naj se z avtentičnostjo ukvarja FSB ali pa se (bolj zadržani) od teh izjav distancirajo.

Časopisni papir je kakor goba prepojen z enoumnostjo in nepremišljenim poročanjem, za katerega bi lahko predpostavljali, da bo izginil, ko bodo uredništva imela več časa za premislek. A po zajetju talcev se ideja o ruskem narodu, ki se ne sme poniževati in spuščati v pogajanja, širi. Predvidevam, da zato ker se spleča uradnim oblastem (te smrti zaradi plina pojasnjujejo kot nujno zlo, saj bi drugače umrli vsi) in rusko govoreči javnosti, ki ima že zgodovinsko nekakšen kompleks večvrednosti in noče biti poraženka (primer 2). Iz enačbe izpadejo le sorodniki umrlih, ki so sicer v tiskanih medijih slikovito fotografirani, ne pridejo pa do besede.

---

⁵⁸ Najnazornejši primer je vojak Matrosov, v čast katerega je bila poimenovana ulica, zraven katere je stala moja osnovna šola. Uradna verzija njegove smrti se glasi, da se je med hudo bitko z nemškimi okupatorji odločil s svojim telesom pokriti jamo, iz katere je uspešno streljalo sovražnikovo orodje. Predvidevam, da se je Matrosov dobro zavedal, da bo orodje sicer onemogočil, toda živel ne. Ne vem pa, če je vedel, da bo postal eden najslavnejših patriotskih junakov 2. svetovne vojne.

Množica pregledanih člankov mi je dala veliko snovi za premišljevanje o mehanizmih, zaradi katerih je nepreverjen podatek o izpuščenih Gruzijcih povzročil pljunek v obraz. Sploh pa se je bolje učiti na tujih in ne na svojih napakah.

8. SEZNAM LITERATURE

Alijev, Timur (2002): Fiasko popisa prebivalcev v Čečeniji. V: Iorneta, št. 10, oktober 2002; http://iorta.by.ru/info/inf10_1.htm – datum zadnjega obiska 14. 9. 03.

Bagdikian, Ben (1992): The media monopoly. London: Beacon Press, 1992.

Bašič - Hrvatin, Sandra; Kučič, Lenart J. (2003): Medijska koncentracija v Sloveniji. V: Mediawatch marec 2003; <http://mediawatch.ljudmila.org/bilten/seznam/16/trg/> – datum zadnjega obiska 10. 9. 03.

Bogomolov, Aleksander (2002): »Z nami so ravnali kot s psi ...«. V: Izvestia 17. 1. 03; <http://www.izvestia.ru/community/article28914> – datum zadnjega obiska 10. 6. 03.

Borejko, Aleksander (2003): »Iz izvestij iztiskajo nafto«. V: Segodnja N262.

Bovt, Georij in Novoprudski, Sergej (2002): Država – talka. V: Izvestia 24. 10. 02; <http://www.izvestia.ru/chronicle/25606> – datum zadnjega obiska 10. 6. 03.

Bošnik, Lucija (2002): Islam v zahodnih medijih. V: Mediawatch december 2003; <http://mediawatch.ljudmila.org/bilten/seznam/15/svet/> – datum zadnjega obiska 14. 9. 03.

Biagi, Sherley (1992): Media/impact : an introduction to mass media. Belmont. Wadsworth, cop. 1992.

Brez avtorja (2002): Kronika zajetja Nord Osta. V: Nezavisimaja gazeta 25. 10. 02; http://www.ng.ru/events/2002-10-25/2_chronicle.html – datum zadnjega obiska 14. 6. 03.

Brez avtorja 2 (2002): Najodmevnejši teroristični akcije v času prvega čečenskega konflikta. V: Nezavisimaja gazeta 25.10.02; http://www.ng.ru/events/2002-10-25/2_first.html – datum zadnjega obiska 14. 6. 03.

Brez avtorja 3 (2002): Najodmevnejše teroristične akcije v času drugega čečenskega konflikta. V: Nezavisimaja gazeta 25.10.02;
http://www.ng.ru/events/2002-10-25/2_second.html – datum zadnjega obiska 14. 6. 03.

Brez avtorja 4 (2002): Operaterji mobilne telefonije pomagajo specialcem in abonentom v conih terorističnega akta v Moskvi. V: Vremja novostej N197 24. 10. 02.

Brez avtorja 5 (2002): Kdo je pripeljal teroriste. V: Vremja novostej N198 25. 10. 02; <http://www.vremya.ru/2002/198/2/44047.html> – datum zadnjega obiska 15. 6. 03.

Djačenko, Oleg (2003): Rusija ni oligopolna, ampak je fevdalno-klanovska država. V: Intervju za Agencijo Konfliktih Situacij, 3. 2. 03;
<http://conflict.rosbalt.ru/index.php/stories/79/374> – datum zadnjega obiska 8. 9. 03.

Erjavec, Karmen (1998): Koraki do kakovostnega novinarskega prispevka. Ljubljana: Založništvo jutro, 1998.

Čarodejev, Genadij (2002): Pomembni goste. V: Izvestia 30. 1. 03;
<http://www.izvestia.ru/community/article29417> – datum zadnjega obiska 15. 6. 03.

Granina, Natalija (2002): Po vdoru. V: Izvestia 27. 10. 02;
<http://www.izvestia.ru/terror1/article25745> – datum zadnjega obiska 1. 6. 03.

Hahonina, Ksenja (2001): Pes, konj in podmornica. V: Mladina, št. 44;
<http://www.mladina.si/tednik/200144/clanek/ruski-junaki/> – datum zadnjega obiska 14. 9. 03.

Hahonina, Ksenja (2002): Moskovski talec. V: Mladina, št. 44;
<http://www.mladina.si/tednik/200244/clanek/marat-intervju/> – datum zadnjega obiska 1. 6. 03.

Kirillov, Roman (2002): Moskva na liniji fronte. V: Izvestia 25. 10. 02;
<http://www.izvestia.ru/terror1/article25684> - datum zadnjega obiska 10.06.03.

Kostjukov, Anatolij (2002): Gnojnica je odprta. V: Nezavisimaja gazeta 25. 10. 02; http://www.ng.ru/events/2002-10-25/1_chechnia.html – datum zadnjega obiska 14. 6. 03.

Lorija, Elena; Korzun, Aleksander; Bogomolov Aleksander; Demčenko, Vladimir; Kirillov, Roman; Getmanskij, Konstantin; Gusev, Anatolij; Elin, Anton; Kuzina, Mila, Noskovič Marina; Borodin, Vladimir (2002): Muzikel, ki se je spreobrnil v dramo. Libreto. V: Izvestia 24. 10. 02; <http://www.izvestia.ru/chronicle/article25607> – datum zadnjega obiska 14. 6. 03.

Ljubej, Gašper (2002): Svoboda tiska ogrožena povsod po svetu. V: Mediawatch december 2002; <http://mediawatch.ljudmila.org/bilten/seznam/15/svet/> - datum zadnjega obiska 11. 9. 03

Maksakov, Ilja (2002): Čečeni so obupani nič manj kot Rusi. V: Nezavisimaja gazeta 25. 10. 02; http://www.ng.ru/events/2002-10-25/1_terakt.html – datum zadnjega obiska 14. 6. 03.

Paukov, Viktor (2002): Množično zajetje talcev v Moskvi – Kronika zajetja. V: Vremja novostej N197 24. 10. 02; <http://www.vremya.ru/2002/197/2/43972.html> – datum zadnjega obiska 15. 6. 03.

Perelešina, Marina; Zaslavskij, Grigorij (2002): Težke sanje po narkozi. V: Nezavisimaja gazeta 11. 12. 02; http://www.ng.ru/accent/2002-11-12/9_vasilev.html – datum zadnjega obiska 15. 6. 03.

Pivovarov, Valerij (2002): Beseda talcu. V: Vremja novostej N199 26. 10. 02; <http://www.vremya.ru/2002/199/3/44131.html> – datum zadnjega obiska 15. 6. 03.

Polockij, Aleksander (2002): Veleposlaništvo proti novinarjem. V: Izvestia 14. 11. 02; <http://www.izvestia.ru/world/article26389> – datum zadnjega obiska 1. 6. 03.

Popova, Tatjana (2003): Nord-Ost skozi oči talke. Moskva: Založba Vagrius, 2003.

Radzihovski, Leodnid (2002): Svetovna vojna. V: Nezavisimaja gazeta 25. 10. 02; http://www.ng.ru/events/2002-10-25/3_war.html – datum zadnjega obiska 14. 6. 03.

SSKJ (1979): Slovar slovenskega knjižnega jezika. Tretja knjiga. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1979.

Skrobot, Andrej (2002): Dramaturgija terorja. V: Nezavisimaja gazeta 25. 10. 02; http://www.ng.ru/events/2002-10-25/2_dramatic.html – datum zadnjega obiska 14. 6. 03.

Skvorcov, Vladislav (1995): Čečenska republika: naftni profil. V: Mednarodna informacija naftne industrije, # 1, 1995; <http://www.nefte.ru/oilworld/r6-1.htm> – datum zadnjega obiska 11. 9. 03.

Stepakov, Viktor (2003): Bitka za Nord Ost. Moskva: Založba Eksmo.

Splichal, Slavko (1992): Izgubljene utopije. Ljubljana: Znanstveno publicistično središče, 1992.

Sokolov-Mitrič, Dmitrij (2002): »Mi smo vas ruske svinje v Čečeniji klali, pa tudi tukaj bomo klali!«. V: Izvestia 24.10.02; <http://www.izvesti.ru/chronicle/article25644> - datum zadnjega obiska 10. 6. 03.

Suhov, Ivan (2002): Izhod s silo. V: Vremja novostej N198 25. 10. 02; <http://www.vremya.ru/2002/198/2/44038.html> – datum zadnjega obiska 15. 6. 03.

Šarov, Aleksander (2003): Avgustovska kriza 1998 leta – vzroki, posledice, lekcije. Izpitna naloga iz predmeta Zgodovina ekonomije, Nižegorodska državna univerza N. I. Lobačevskega.

Švedov, Anatolij (2002): Zajetje talcev v Moskvi. V: Izvestia 24. 10. 02; <http://www.izvestia.ru/terror1/article25582> – datum zadnjega obiska 10.06.03.

Šumilova, Jelena (2002): Po zajetju. V: Komsomolskaja pravda 5. 11. 02.

Tokarjev, Maksim (2002): »Ti debili so grozili z eksplozijo celega doma«. V: Izvestia 28. 10. 02; <http://www.izvestia.ru/terror1/article25807> – datum zadnjega obiska 15. 6. 03.

Jemeljanenko, Vladimir (2002): Moskovski Čečenci se bojijo pokazati na ulicah. V: Izvestia 25. 9. 02, str. 3.

Tretjakov, Vitalij (2001): Češnjev vrt Nezavisimoj gazete. V: Nezavisimaja gazeta 6. 9. 01; http://www.ng.ru/editor/2001-06-09/1_garden.html – datum zadnjega obiska 10. 9. 03.

Tretjakov, Vitalij (2003): »Neodvisni« je bil nekoč neodvisni. V: Russkij žurnal 29. 1. 03. <http://www.russ.ru/politics/20030129-tr.html> – datum zadnjega obiska 11. 9. 03.

© Rosbizneskonsalting (2002): Ruska oligarhija: posebnosti in splošnosti. Referat. V: Banka podatkov. www.5ballov.ru – datum zadnjega obiska 8. 9. 03.

Ručna, Nataša (2001): Tuji kapital na slovenskem časopisnem trgu – primer časnika Finance. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2001.

Florov, N (1999): Potanin: oligarh-menjala. V: Segodnja №286 18. 12. 99, str. 1.

Osetinski, Oleg (2002): Kdo bo pomagal predsedniku? V: Izvestia 25. 10. 02, str. 12.